

Dr. L. Carașciuc, V. Gâscă, V. Drelinski, E. Obreja, S. Șuleanschi

Micul business și corupția

- ghid pentru antreprenori

**TRANSPARENCY
INTERNATIONAL**
MOLDOVA

Chișinău, 2003

CZU 334.7:328.185

M66

PICTOR:

I. Mătu

DESIGN:

A. Cazacu

REDACTOR:

E. Arapu

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Micul business și corupția. Ghid pentru antreprenori /
L. Carașciuc, V. Gâscă, V. Drelinschii, E. Obreja, S. Șuleanschi. – Ch.:
Transparency International - Moldova, 2003 (Bons Offices). – 70 p.

ISBN 9975-9720-7-1

1000 ex.

334.7:328.185

© Transparency International - Moldova, 2003

Str. 31 August 98, 2004, Chișinău, MOLDOVA
www.transparency.md

Tel/Fax. (373-2) 210595
e-mail: office@transparency.md

ISBN 9975-9720-7-1

CUPRINS	3
Cuvânt înainte	5
În ce mod corupția Vă afectează businessul	6
Micul business în Moldova: puțină statistică	6
Ce împiedică dezvoltarea antreprenoriatului în Moldova?	10
Nivelul corupției în instituțiile de stat	14
Cauzele corupției în Republica Moldova	15
"Prezenturile" oferite persoanelor cu funcții de răspundere la soluționarea problemelor	16
Ajutorul acordat de stat micului business	17
Comunicarea cu funcționarii de stat și pierderea de timp	20
Vizitele reprezentanților organelor de control ... și despre prețul lor	21
Cât se plătește ca mită?	24
Despre achizițiile de stat	25
Disponibilitatea de a da mită într-o situație dificilă	27
Confruntarea cu corupția	27
Eficiența metodelor de combatere a corupției	28
Cine și cu ce este de acord?	28
Etica în business: oare avem nevoie de ea?	29
Businessul și conflictele etice	29
Poate fi codul de conduită soluția etică ideală?	30
Businessul mic, etica și corupția: există vreo corelație între ele?	32
Implementarea regulilor etice	33
Care sunt avantajele eticii în businessul mic?	35
Întreprinderile mici și mijlocii: 13 reguli practice pentru o conduită bună în afaceri	38
Este oare calitatea produselor un atu pentru businessul mic?	39
De facto!	39

Principii generale privind codul de conduită în afaceri	41
Apărarea businessului	50
Care sunt organele împuternicite de a examina cazurile privind contravențiile administrative?	52
Plângerea pe cauzele administrative	54
Contestarea deciziei asupra cazului privind contravenția administrativă	55
Care sunt organele abilitate să efectueze ancheta preliminară pe cauzele penale?	56
Organele specializate în combaterea corupției	56
Plângerile împotriva actelor organului de cercetare penală, ale anchetatorului penal și procurorului	57
Controlul judiciar al procedurii prejudiciare	58
Ce sunt probele?	59
Erori tipice ale businessmanilor	59
Unde să Vă adresați?	64
Micul business trebuie susținut și dezvoltat	69

Cuvânt înainte

Se spune: "Dacă vrei să ai o întreprindere mică proprie, cumpără una mare și așteaptă..." Bineînțeles, așteptarea pasivă în business înseamnă moartea lui. Fiecare zi fără activitate înseamnă nu numai pierdere de timp, venituri, și eventuale posibilități.

Businessul este o noțiune foarte complexă, incluzând uneori termeni controversați: lupta zilnică pentru supraviețuire și pentru loc bun pe piață, dar și împotriva barierelor birocratice; e risc și căutare, cunoștințe și abilități, uneori obiect de mândrie, alteori de invidie și de discuții. Adesea, acesta înseamnă decepție, pierderi și iarăși căutări, totul fiind luat de la capăt.

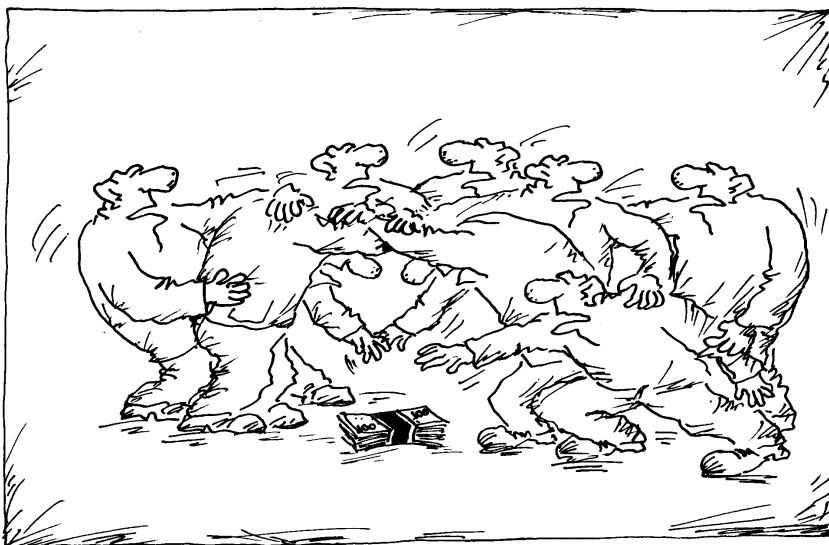
Cât de important este businessul pentru dezvoltarea societății? Unii afirmă că vărsările în buget provenite din businessul mic sunt neesențiale, pe când cheltuielile pentru reglementare și control sunt considerabile; că eficiența întreprinderilor mari este mai înaltă.

Alții sunt de părerea că businessul mic e mai flexibil, că la reprofilarea acestuia statul nu suportă nici un fel de cheltuieli, că întregul risc și-l asumă antreprenorul, acest lucru fiind întotdeauna convenabil statului. Ei mai susțin că rolul businessului mic nu rezidă atât în alocarea mijloacelor în bugetul de stat, cât în "atenuarea" consecințelor șocurilor economice, în absorbirea brațelor de muncă disponibilizate, în stingerea tensiunilor sociale, în crearea clasei de mijloc - baza stabilității societății. Businessul mic experimentează în permanență și găsește noi forme de manifestare, noi mărfuri și servicii, noi forme de cooperare. Rolul acestui business este deosebit în țările mici, cu o piață de desfacere limitată.

Printre impedimentele în dezvoltarea micului business se numără și posibilitățile limitate de a-și apăra interesele în structurile puterii de stat. Ca mijloc de supraviețuire apar asociațiile de

business, dar aceasta este prea puțin. Este nevoie de sprijinul întregii societăți, contează chiar și sprijinul moral, respectul și înțelegerea întreprinzătorului.

Transparency International - Moldova este o organizație neguvernamentală, care contribuie la implementarea principiilor transparenței și democrației ca formă de prevenire a corupției. E știut faptul că fenomenul corupției tergiversează orice activitate, iar în special cea a micului business. Numai unindu-ne forțele, vom putea ține piept acestui flagel. Deci, suntem deschiși spre colaborare.

În ce mod corupția Vă afectează businessul

Micul business în Moldova: puțină statistică

Conform Legii cu privire la susținerea și protecția micului business, o întreprindere se consideră mică dacă are între 10 și 50 de salariați inclusiv, iar suma anuală a vânzărilor nete este de până la 10 milioane lei. Micro-întreprinderea numără anual până la 9 salariați, iar suma anuală a vânzărilor nete este de până la 3 milioane lei.

Potrivit datelor deținute de Departamentul Statistică și Sociologie, numărul total al acestor întreprinderi este de peste 21 de mii, ceea ce constituie, de fapt, 90 la sută din totalul agenților economici înregistrați la Camera de Înregistrare, și care sunt agenți economici activi, care prezintă rapoarte financiare și statistice. Această categorie de întreprinderi acoperă 28 la sută din volumul total al vânzărilor nete (5.5 miliarde de lei), iar în cadrul lor lucrează doar 25 la sută din toate persoanele angajate în câmpul muncii.

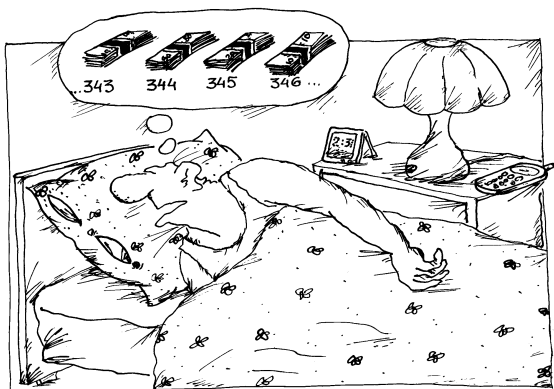
Totodată, menționăm faptul că datele de mai sus nu conțin cele peste 50 mii de întreprinderi individuale ale persoanelor fizice și cele câteva sute de mii de gospodării țărănești înregistrate de către organele publice locale. O categorie de antreprenori care trebuie menționată separat, activitatea căreia este reglementată de Legea cu privire la patenta de întreprinzător o constituie cele peste 30 mii de persoane fizice deținătoare de patente, care activează în mod individual, neavând dreptul de a angaja alte persoane.

În condițiile destul de dificile ale mediului de afaceri existent, deși cu pași mici, întreprinderile din micul business continuă să crească și să se dezvolte. Astfel, dacă în anul 2001, în Republica Moldova activau 20518 firme înregistrate, la 1 octombrie 2002 numărul acestora a atins cifra de 21086. Creșterea a constituit

doar 518 unități, fapt care nu satisface cerințele economiei, dar nici posibilitățile și capacitățile antreprenoriale ale cetățenilor.

Majoritatea antreprenorilor din micul business activează mai mulți ani în sfera comerțului, acoperind 47% din cifra de afaceri în respectivul sector din totalul pe republică, peste 96% din numărul de întreprinderi și 67% din numărul mediu anual de salariați. Comerțul cu amănuntul continuă să aibă cea mai mare pondere și în domeniul activităților în baza patentei de întreprinzător (84%).

Realmente, în spatele acestor cifre se atestă o situație sumbră. Activitatea de producere, mai ales în provincie, este anevoioasă și cu multe obstacole, nu există mecanisme de facilitare a activităților

antreprenoriale. Dintre firmele înregistrate și active, în anul 2001 au raportat obținerea profitului aproximativ 30 la sută, iar 38% din ele au raportat cifra de afaceri zero, ceea ce înseamnă că existau doar pe hârtie.

În perioada de referință, numărul mediu de salariați la o întreprindere era de numai 6 persoane, iar volumul cifrei de afaceri - 268 de mii de lei, fiind de 3,6 ori și, respectiv, de 3,3 ori sub nivelul mediu pe economie.

Totodată, productivitatea muncii, calculată prin volumul vânzărilor nete la un salariat, depășește cu 9% nivelul mediu înregistrat pe republică (44,4 mii de lei, față de 40,6 mii de lei).

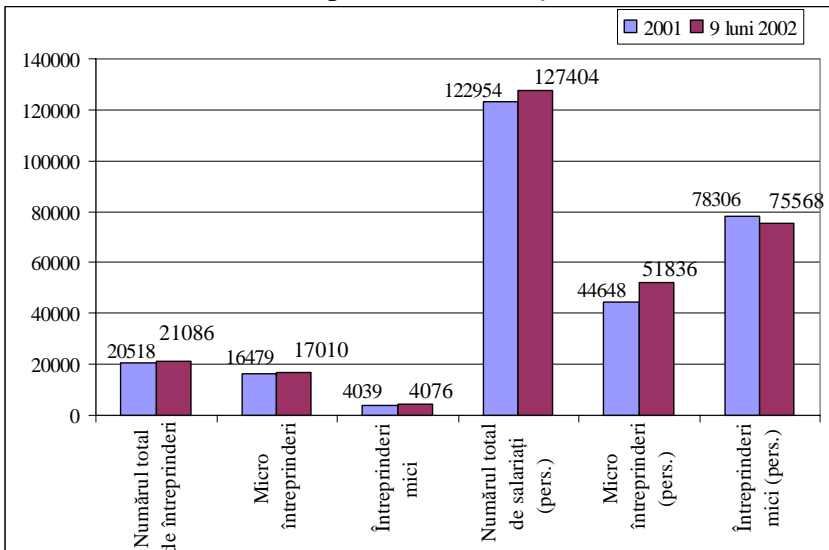
Și în anul 2002, s-a înregistrat aceeași tendință negativă privind activitatea în pierdere a agenților economici atât pe ansamblul

economiei (rezultatul financiar a numărat pierderi în valoare de 126,1 milioane de lei), cât și în sectorul micului business (97,6 milioane de lei).

Destul de modeste sunt și rezultatele activității micului business în industria prelucrătoare, în transporturi, depozitare și comunicații. Constituind circa 90% din numărul total al agenților economici care desfășoară acest gen de activitate, cifra de afaceri a înregistrat doar 16%, iar numărul mediu anual de salariați atinge numai 18%.

Analiza datelor statistice demonstrează că sectorul micului business din Republica Moldova nu este dezvoltat suficient, comparativ nu numai cu media existentă în țările din Uniunea Europeană, ci și cu media țărilor din Europa Centrală și de Est. Dacă, la numărul de unități, indicii corespund cu media mai multor state, indicii care atestă numărul mediu de angajați în acest sector și cifra de afaceri, sunt sub nivelul celor mai multe dintre țările menționate. Și aici, probabil, există încă destul de multe rezerve.

În ultimii zece ani, întreprinderile mici și medii s-au dezvoltat

rapid, dar multe dintre companiile care inițial au înregistrat profituri, au căzut pradă constrângerilor pieței și lipsei unui mecanism de susținere din partea statului.

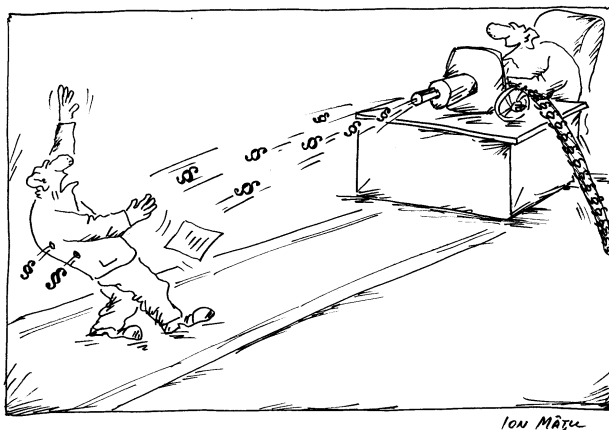
Ce împiedică dezvoltarea antreprenoriatului în Moldova?

Probabil, nu e secret pentru nimeni faptul că mituirea și corupția constituie una din principalele cauze ale sărăciei și înapoierii Republicii Moldova. În ultimul raport anual al organizației Transparency International, Republica Moldova ocupă una dintre ultimele poziții, plasându-se pe locul 93, alături de Uganda, Azerbaidjan, Indonezia, Kenya, Angola, Madagascar, Paraguay, Nigeria, campion absolut după nivelul corupției fiind Bangladesh.

Oare chiar să împiedice mituirea instaurarea unor relații de piață civilizate în țara noastră? Firește. Este oare corupția cauza directă a crizei economice și sociale în Moldova de astăzi? Cu regret, da. Funcționarii de stat corupți dăunează Moldovei, împiedică dezvoltarea acesteia și nu permit micului business (care, de fapt, constituie baza economiei) să-și consolideze pozițiile. Am dori să precizăm: nu este vorba de toți funcționarii, ci anume de cei corupți.

În luna iulie 2002, Joseph Stieglitz, cunoscut economist, laureat al Premiului Nobel, iar din anul 1997 până în 2000 – vicepreședinte și economist principal al

Băncii Mondiale, consultant pentru probleme de economie al lui Bill Clinton, fostul președinte al SUA a vizitat Republica

Moldova. În opinia lui, cele mai mari probleme cu care se confruntă țara noastră sunt corupția, lipsa transparenței în economie, precum și reglementarea excesivă de către stat a micului business. El a declarat că evoluția micului business ar trebui să fie problema-cheie pentru țara noastră. Potrivit afirmațiilor lui Stieglitz, ar fi indicat să analizăm experiența unor astfel de țări, cum ar fi Vietnam și China, care au făcut progrese semnificative în simplificarea procedurilor de înregistrare și reglementare a activității micului business. Este tocmai lucrul de care are nevoie Republica Moldova astăzi, consideră economistul cu renume mondial.

Iar acum imaginați-vă că vă plimbați cu bicicleta, dar cineva vă pune permanent bețe în roate - niște persoane necunoscute încearcă ba să miște portbagajul bicicletei, ba să demonteze de pe ghidon soneria și farul, ba să scoată spițele de la roți. Fiți de acord, aceasta nu este nici pe departe o promenadă pentru cei slabi de nervi. Îți mai arde în acest caz de plimbat, când ești nevoit să-ți aperi bicicleta?

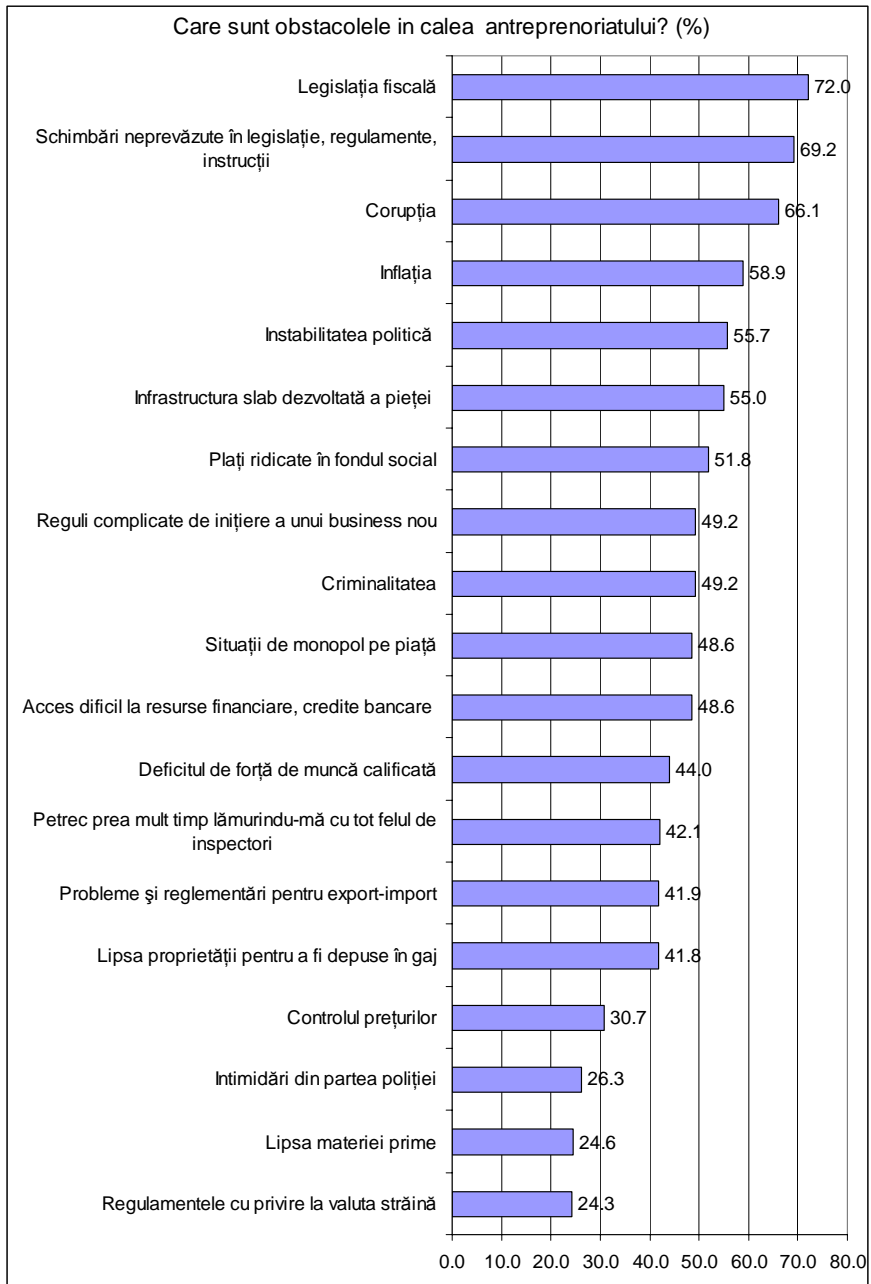
Adesea, în aceeași situație se află și businessmanii autohtoni, care încearcă să-și pună pe picioare o afacere. Întreprinzătorii noștri sînt nevoiți tot timpul să se apere de nenumăratele structuri birocratice, care încearcă la tot pasul „să faciliteze” activitatea micului business. Bineînțeles, nu din convingeri filantropice, ci pentru bani. Căci acestea, adică structurile, vorba lui Ostap Bender, "sunt luptători ideologici pentru bilete bancare". În asemenea situații, întreprinzătorii sunt nevoiți să-și câștige dreptul de a activa de la funcționari: aceștia din urmă cer „pentru sprijin ceva în plic”. De, unii au copii care își fac studiile în străinătate, iar asta cere cheltuială, alții au soacre bolnave, pentru tratarea cărora medicii cer bani grei, iar alții trebuie să strângă ceva bani pentru a-și duce nevasta (eventual, amanta) la mare. Ei bine, în astfel de condiții, micilor businessmani le mai arde de marketing, de management, de relații cu publicul, de publicitate? Puțin probabil. Exact ca în China Antică - "fiecăre cu ce-l doare".

Pentru a analiza cauzele și gradul de răspândire a corupției în instituțiile de stat din țară, Transparency International - Moldova a propus unui grup de businessmani autohtoni să răspundă, în mod confidențial, la o serie de întrebări. În această broșură, vom aduce la cunoștință cele mai elocvente răspunsuri care vă vor ajuta să înțelegeți care sunt factorii ce împiedică dezvoltarea micului business în țara noastră. Firește, răspunsurile sincere ale respondenților vor contribui și la elaborarea propunerilor privind combaterea corupției în Republica Moldova. Așadar...

Ce împiedică totuși dezvoltarea businessului în Moldova? Pentru cei aproximativ 72% de chestionați au pus legislația fiscală pe primul loc printre "factorii care împiedică" dezvoltarea businessului. Această „performanță” se menține, spre regret, încă din anul 2000.

Cei 69,2% dintre respondenți au plasat pe locul doi modificările neprevăzute în legislație, regulamente și instrucțiuni. Oameni ciudați mai sunt și întreprinzători aștea: statul are grijă de ei, ca "să trăiască mai bine, să nu se plictisească", iar ei sunt mereu nemulțumiți. Căci tot statul își bate să ridice nivelul adrenalinei în sângele întreprinzătorilor! În aceste instrucțiuni și regulamente e o harababură întreagă: încearcă să urmărești și să fii la curent cu toate modificările... Corupția ocupă cu siguranță ultimul loc în această troică. Desigur, există un anumit progres față de "medalia de argint", câștigată în anul 2000. Dar dacă să comparăm cu ceilalți indicatori sumbri, decalajul dintre indici este substanțial - următorul punct are ceva mai mult de 8%. Prin urmare, corupția continuă să aibă teren propice pentru a-și îmbunătăți indicii și pentru a ocupa un loc mai înalt.

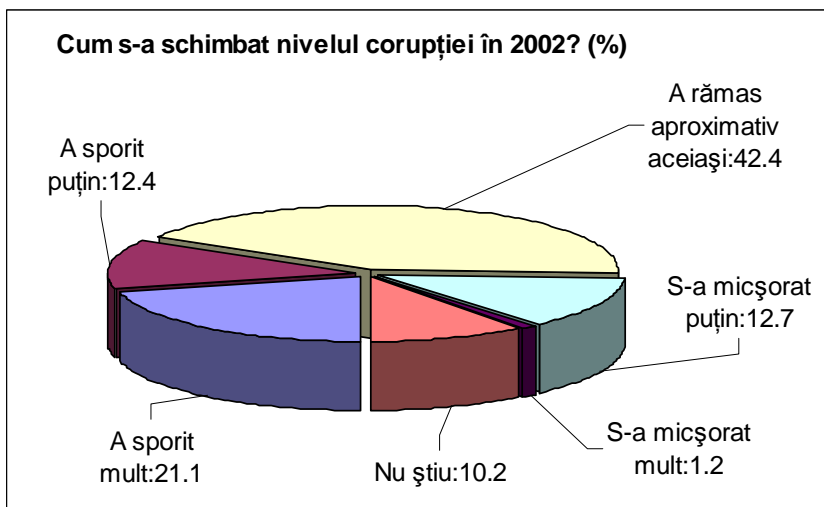
Bineînțeles, la aceste bariere s-ar putea adăuga, fără teama de a greși, și lipsa unei politici coerente a statului în domeniul micului business; bariere administrative împovărătoare (înregistrarea, certificarea, sistemele de control și ale practicii de autorizare, reglementarea relațiilor de arendă etc.);

povara fiscală excesivă și sistemul de rapoarte, dări de seamă contabile destul de complicate și costisitoare; neîncrederea antreprenorilor în stabilitatea legislației economice; accesul dificil la surse financiare și lipsa unor mecanisme reale și eficiente de susținere financiară din partea statului; dobânzile înalte la credite practicate de băncile comerciale; nivelul general scăzut de pregătire a managerilor firmelor mici; lipsa instituțiilor din infrastructura de susținere informațional-consultativă, dezvoltarea abilităților de antreprenoriat în majoritatea zonelor, etc. La acest capitol birocrăția se bucură de laurii întâietății, învingând cu siguranță corupția în competiție...

Nivelul corupției în instituțiile de stat

Majoritatea întreprinzătorilor - aproximativ 42,3 % - consideră că anul 2002 nu a fost mai bun în comparație cu ceilalți. Într-adevăr, nu există nici o deosebire evidentă între ceea ce a fost ieri și ceea ce se întâmplă astăzi în instituțiile de stat-cozi, formalism birocratic și tergiversare deliberată, greșeli la perfectarea documentelor.

21,1% dintre respondenți sunt siguri că manifestările corupției au crescut considerabil în instituțiile de stat. Aproximativ același număr de întreprinzători (între 12,7 și 12,4%) împărtășesc opinii care oscilează între "a scăzut nesemnificativ" și "a crescut nesemnificativ". 10% în genere nu știu ce să răspundă la acest subiect.

Și doar 1.2%, consideră că nivelul corupției din instituțiile de stat a scăzut considerabil. Una din posibilele explicații ale acestui indice este că cifra respectivă reflectă procentajul de funcționari competenți și dezinteresați din aparatul de stat autohton. Totuși am vrea să credem că nu e chiar așa.

Cauzele corupției în Republica Moldova

Este elocvent faptul că motivul principal al corupției l-a constituit, potrivit opiniei întreprinzătorilor, presiunea din partea conducerii. Probabil, "dreptul telefonului" continuă să joace un mare rol în viața instituțiilor de stat. Schema este standard: șeful a telefonat, a rugat să fie ajutat un om indispensabil. Funcționarul știe că, dacă va refuza, își va complica viața. Dar cine are nevoie de una ca asta? Din acest motiv, rugămintea șefului este satisfăcută.

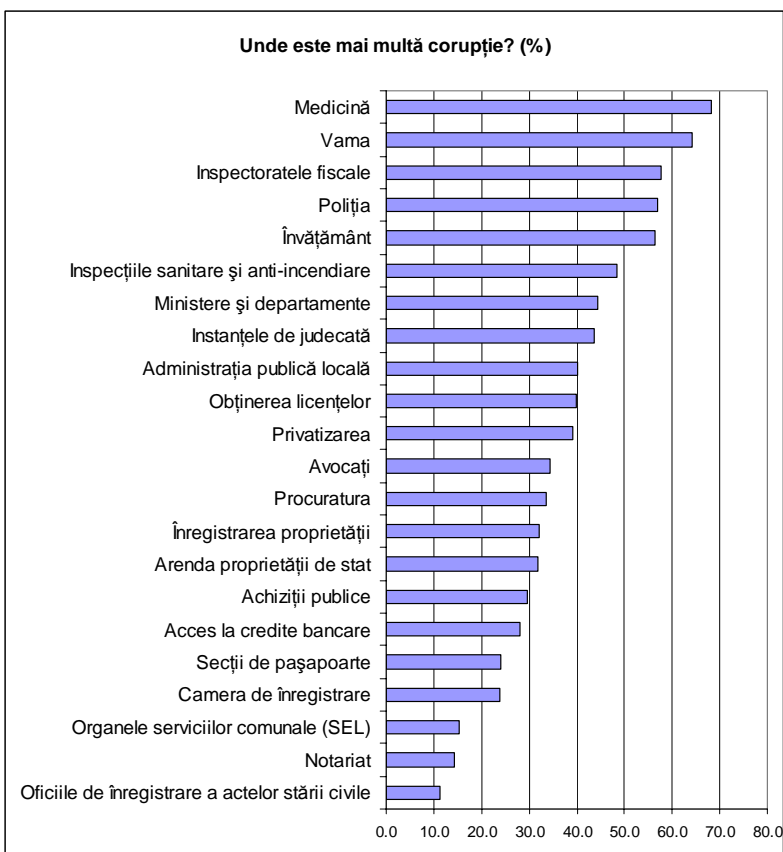
Cauzele corupției	Importanța pe scara de la 1 la 4
Presiunile din partea șefului	2.96
Este o tradiție	2.52
Nu există standarde de conduită a funcționarilor publici	2.33
Lăcomia	2.13
Lipsa transparenței în activitățile instituțiilor de stat	1.92
Nepotismul, cumătrismul	1.77
Salariile mici	1.64
Guvernul nu abordează problema în mod serios	1.63
Neatragerea la răspundere a persoanelor corupte	1.45

Majoritatea cetățenilor consideră corupția o tradiție și aceasta nu surprinde pe nimeni. Într-adevăr așa este. Corupția e cea mai proastă tradiție funcționărească. Iar cei care apelează în instituțiile de stat înțeleg tot atât de bine acest lucru, fiind conștienți de faptul că depind întru totul de bunăvoința

birocratului. Funcționarul va proceda așa cum va dori. Chiar dacă cetățeanul are perfectă dreptate. Anume de aceea, pe locul 3 se află indicele "lipsa standardelor de comportament al funcționarilor de stat".

"Prezenturile" oferite persoanelor cu funcții de răspundere la soluționarea problemelor

La acest capitol pe poziția de lider se plasează medicina, cu un decalaj esențial de celelalte sfere. Se pare că nu mai surprinde pe nimeni că esculapii noștri iau șpagă - în ultima vreme, aceasta, pentru medici, a devenit tot atât de firesc precum jurământul lui Hipocrate.

Medicii sunt urmați de vameși, gata întotdeauna să-l ajute pe antreprenor să-și rezolve problemele, de exemplu, la vămuirea mărfurilor. Precum spunea *don Basilio* din renumita piesă *Bărbierul din Sevilla*: "Dați bani, iar eu aranjez totul".

Locul trei l-au împărțit inspectorii fiscali și polițiștii, care au de a face, în exercițiul funcțiunii, cu ispita de a lua "un cadou" - păi cum să rezisti unei asemenea tentații? Pe locul patru se află lucrătorii din sfera învățământului. În opinia lor, întreprinzătorii trebuie să ascundă cu grijă de profesorii din școlile unde învață copiii lor că fac parte din lumea businessului. În caz contrar, ei devin imediat "vacă de muls" pentru profesori, care sunt foarte abili și ingenioși când e vorba să stoarcă bani de la părinți, evident pentru binele copiilor lor: pentru fondul clasei, pentru o consultație care nu a avut loc, pentru fondul școlii, pentru reparații, pentru cumpărarea materialelor didactice, chiar și pentru aniversarea hârciogilor din ungherașul zoologic al clasei.

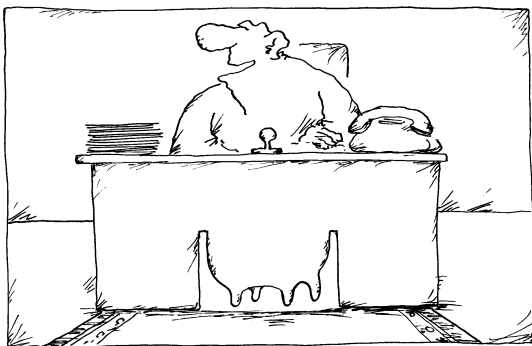
Ajutorul acordat de stat micului business

Nu putem nega faptul că micul business este tutelat de către stat. În ultimii zece ani, au fost adoptate trei programe de susținere a micului business, pentru anii 1994-1997, 1999-2001 și, respectiv, pentru anii 2002-2005. În luna octombrie 1993, printr-o decizie de guvern, a fost creat Fondul de susținere a antreprenoriatului și de dezvoltare a micului business. Apoi au urmat Legea nr. 112-XIII din 20.05.94 privind susținerea și protecția micului business, articolul 49 din Codul Fiscal (Titlul II) din 25.04.1997, care prevede înlesniri pentru întreprinderile mici în cazul impozitării profitului, Legea nr. 93-XIV din 15.07.98 cu privire la patenta de antreprenoriat, hotărârea de guvern nr. 1081 din 25.10.2000 privind reglementarea controlului activității desfășurate de agenții economici, Legea nr. 1265-XIV din 05.10.2000 cu privire la înregistrarea de stat a întreprinderilor și organizațiilor, hotărârea de guvern, nr. 892 din 28.08.2000 privind aprobarea Regulamentului privind modul de încheiere, aplicare și reziliere a acordului de credit fiscal al subiecților din businessul mic, Legea

nr. 451-XV din 30.07.2001 cu privire la licențierea anumitor genuri de activitate și lista pare a nu avea sfârșit. În fine, antreprenorii ar trebui să se bucure, dar starea lor de spirit numai bucurie nu se poate numi...

La întrebarea în ce măsură statul sprijină dezvoltarea micului business, răspunsul întreprinzătorilor denotă o mare nemulțumire.

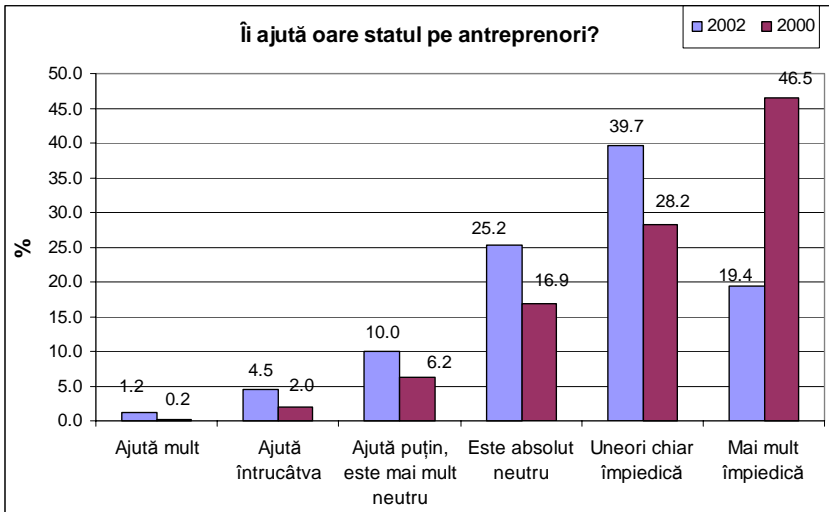
Regretabil, dar 39,7% dintre respondenți consideră că

instituțiile de stat "uneori chiar îi împiedică să activeze". Mulți întreprinzători cred că atunci când un reprezentant al micului business intră în instituția de stat pentru a rezolva vreo problemă, funcționarul aplică imediat legea Murphy: "nimic nu se obține atât de simplu precum pare la început, pentru totul este nevoie de mai mult timp decât credeți și dacă e să se întâmple ceva rău, aceasta se va întâmpla... în cel mai nepotrivit moment din toate posibile". Iar dacă la aceștia se adaugă 19.4% din întreprinzătorii care sunt siguri că statul nostru mai mult îi împiedică decât îi ajută, se conturează un tablou mai mult decât trist. Ți se creează impresia că în activitatea birocraților autohtoni este în vigoare nu numai legea pomenită mai sus, ci și nota O'Raly: "Murphy era optimist".

Circa 25% dintre cei chestionați consideră că statul nostru este absolut neutru privind starea lucrurilor din businessul mic, iar opinia împărtășită de aproximativ 15% dintre respondenți oscilează între "ajută puțin, dar este neutru, în mare parte" și "ajută într-o oarecare măsură".

Doar 1,2% dintre întreprinzătorii chestionați consideră că statul "le ajută foarte mult", comentariile aici fiind de prisos.

Dacă ne referim numai la o singură lege care a fost adoptată cu intenția de a susține dezvoltarea micului business în Republica Moldova și, după cum vedem, toate guvernele, și cel actual, și cele precedente, nu au trecut de la intenții la fapte concrete vizând acest sector al economiei naționale, numit micul business. Aici e de menționat Fondul de stat de susținere a antreprenoriatului și dezvoltare a micului business, apărut o dată cu legea menționată mai sus și care avea menirea de a susține financiar antreprenorii. Activitatea acestui Fond rămâne și astăzi o enigmă greu de înțeles pentru toți, dar mai ales pentru antreprenorii care știu că există un asemenea fond, dar nu știu cum ar putea beneficia de serviciile lui și cum poate exista oare un fond fără finanțe, de fapt. Dar dacă nu avem finanțe și posibilități de a menține activitatea unei asemenea structuri, probabil este necesar să se întreprindă ceva concret în această direcție, deoarece, oricum, problema lipsei mijloacelor financiare, mai ales în faza de demarare a afacerilor, rămâne în continuare una din problemele majore cu care se confruntă micii antreprenori.

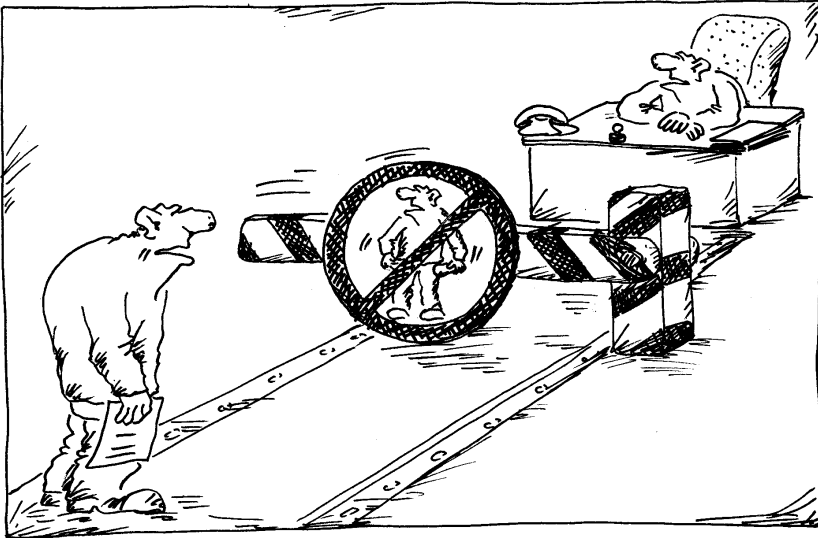
Băncile comerciale au mari rezerve privind colaborarea cu micii antreprenori, deoarece, se menționează, în primul rând, gradul sporit de risc și al costurilor mari implicate de un împrumut. Mai mult decât atât, băncile comerciale nu acceptă, de regulă, planul de afaceri în calitate de garanție pentru împrumut, de aceea, există o tendință de a solicita foarte mari garanții, care depășesc aproape dublu valoarea împrumutului. Chiar și atunci când se acordă împrumuturi, rata medie a dobânzii este destul de înaltă, de exemplu, în 2002 aceasta a fost 23,7%, la o rată a inflației de 4,4%. În acest caz, guvernul ar putea încerca să susțină antreprenorii prin garantarea împrumuturilor în relațiile cu băncile comerciale.

De ce ne decepționează atât de mult rezultatele promovării programelor de susținere a micului business? Pentru că aceste programe nu sunt asigurate cu finanțarea convenită. Involuntar, ne amintim de un banc vechi: pe ordinea de zi a unei adunări de colhoz se aflau două întrebări - construirea unui șopron și construirea viitorului luminos. Însă, întrucât lipseau scândurile și cuiele, s-a hotărât să se treacă dintr-odată la realizarea celei de a doua întrebări. Desigur, problema financiară va rămâne actuală multă vreme. În acest caz, poate că ar merita să chibzuim: dacă nu putem sprijini în mod real dezvoltarea antreprenoriatului în Moldova, poate că e mai rezonabil măcar să nu împiedicăm acest proces?

Comunicarea cu funcționarii de stat și timpul pierdut pentru aceasta

La întrebarea "cât timp considerați că pierdeți, din timpul activ, cu funcționarii de stat pentru a soluționa probleme legate de activitatea Dvs.?", întreprinzătorii au răspuns: aproximativ 24.4 la sută. Desigur, sintagma "timp pierdut" poate fi interpretată diferit. Timpul petrecut cu oameni agreabili și instruiți nu-l poți califica drept timp pierdut. Totuși, dacă e să transformăm aceste cifre în ore și minute, raportându-le la o zi de muncă obișnuită a unui întreprinzător, vom constata că putem planifica în agendă

fătă teama de a greși, în medie, două ore de comunicare fără rost cu funcționarii de stat.

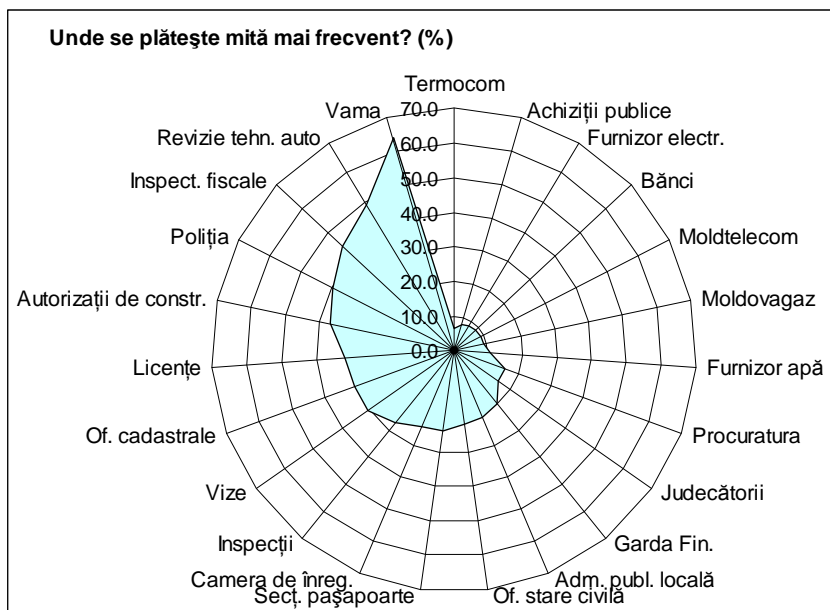
Pentru comparație: cercetările efectuate de Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare denotă că întreprinzătorii din alte țări din Europa de Est pierd cu mult mai puțin timp pentru soluționarea unor probleme similare. De exemplu, un mic întreprinzător croat pierde, în medie, 3 la sută din timpul său de lucru comunicând cu funcționarii de stat, adică cel mult 24 de minute pe zi. Este o diferență palpabilă... Dar cât de mult ar fi putut face întreprinzătorii în aceste două ore pierdute din fiecare zi de lucru?

Vizitele reprezentanților organelor de control...

Întreprinzătorii au fost întrebați: de câte ori au fost vizitați în ultimele 12 luni, oficial și neoficial, de către angajații organelor de control.

Organ de control	Vizite/an	
	2002	2000
Inspectoratul fiscal	3.6	6.3
Poliția economică	3.9	6.4
Inspector anti-incendiar	2.4	3.0
Inspector pe rețele electrice	6.1	5.5
Stația sanitaro-epidemiologică	4.2	6.0
Garda Financiară	3.9	6.0
Altele	7.3	5.1
TOTAL	31.4	38.3

Pe acest segment a devenit campion absolut inspectorul de la rețelele electrice. Totodată, spiritul său activ crește în mod stabil din anul 2000. Într-adevăr, cine mai are dreptul, în afară de sus-numitul funcționar, să-i spună întreprinzătorului: "Să se facă lumină!". Sau, ca o alternativă: "Să se facă întuneric!". Și să-i taie cablul.

Locul doi îl deține cu siguranță (deși cu un spirit activ în scădere) serviciul sanitaro-epidemiologic. Locul trei l-au împărțit poliția economică și garda financiară. E corect - nimeni nu trebuie să uite de mâna justiției care pedepsește. Zeița autohtonă Nemesis le-a demonstrat întreprinzătorilor că nu doarme. Inspectorul fiscal a ocupat modestul loc patru. Totodată, spiritul său activ a scăzut de 1.75 ori față de anul 2000.

În linii mari, însă, se remarcă un anumit progres. Dacă, în anul 2000, fiecare întreprinzător era vizitat în medie de 38 de ori, în anul 2002, de 31 de ori.

... și despre prețul lor

Nimeni nu pune la îndoială bucuria pe care o încearcă antreprenorul de a vedea dimineața în biroul său fața prietenoasă a lucrătorului organelor de control. Adesea, aceștia într-adevăr sunt oaspeți scumpi. Se are în vedere că prețul vizitelor lor - oficiale și semioficiale - îi costă adesea pe businessmani bani grei.

Judecați și dumneavoastră: potrivit unui sondaj de opinie, 27.9% dintre controlori, în discuția cu businessmanul, lasă să se înțeleagă că acesta trebuie să plătească pentru soluționarea problemei. Aproximativ 28.9% înregistrează încălcările, apoi insinuează că trebuie să i se plătească. Ne-au bucurat foarte mult 35.1% dintre controlori, care au înregistrat încălcările și au întocmit procese verbale, conform legislației - există, totuși, și oameni onești... Există și oameni cu suflet deschis - 4.4% dintre controlori îi spun imediat și fără jenă întreprinzătorului prețul lor pentru "corectarea" dării de seamă.

Iar acum, la cele 27.9% adăugați 28.9% și 4.4%. După semnul egal avem 61.2% de controlori (în opinia întreprinzătorilor chestionați) lipsiți de scrupule. Fiți de acord, aceasta e o cifră deprimantă, chiar dacă mai mică față de cea înregistrată în anul 2000, când același calcul indica 78.8%.

Așa cum afirmă întreprinzătorii, pentru a scăpa de amendă, trebuie să-i plătești inspectorului în mediu 37.8% din suma amenzii. Pentru comparație: în anul 2000, aceasta constituia 34.22%. Prin urmare, se ia mită mai rar, dar mai mult. Aceste date sunt destul de alarmante și denotă că ambele părți – atât organele de control, cât și întreprinzătorii - evita căile oficiale de soluționare a problemei. Această stare de lucruri are un impact considerabil asupra colectărilor la buget. Potrivit calculelor noastre, estimarea minimă a evaziunii fiscale se cifrează la aproximativ 40 la sută din bugetul consolidat. Această evaluare pornește de la presupunerea că dările de seamă ale inspectorilor fiscali sunt pe deplin obiective. Ținând seama de faptul că, potrivit opiniei întreprinzătorilor, inspectorul acționează conform legii doar în unul din cele trei cazuri, această estimare este, într-adevăr, minimă.

Cât se plătește ca mită?

Când spunem că undeva există mai multă mituire, iar în altă parte - mai puțină, adesea nu ne gândim ce înseamnă aceasta. Poți plăti puțin, dar des sau rar, dar mult. Potrivit mărturiilor făcute de businessmanii moldoveni, ei plătesc cel mai des mită la vamă (64% din cazuri). Lucru îndreptățit pe deplin dacă e să ne conducem după sintagma care ne spune că trebuie să ținem minte "unde începe Patria". Apoi urmează

Mita medie la businessmanii (lei)

	Lei
Camera de înregistrare	158
Inspectoratele fiscale	681
Vama	1032
Obținerea vizelor	1150
Eliberarea licențelor	4744
Poliția	196
Oficiile stării civile	132
Secții de pașapoarte	323
Oficiile reviziei tehnice a automobilelor	189
Oficiile cadastrale	156
Eliberarea autorizației de construcție	1882
Administrația publică locală	283
Furnizor de apă	67
Furnizor de electricitate, rețele electrice	4630
Moldtelecom	552
Furnizor de energie termică	150
Furnizor de gaz	500
Garda Financiară	6153
Inspectii	147
Instanțele de judecată	2650

întreținerea tehnică (49%), inspectoratele fiscale (44%) și poliția (39%). Garda financiară ocupă un loc foarte modest - locul 14. Însă, după mărimea medie a mitei, această instituție s-a dovedit a fi lider în anul trecut - 6153 de lei. Garda Financiară este urmată de licențiere, rețelele electrice, instanțele de judecată, obținerea autorizației de construcție. Rândul "onorabil" îl încheie alimentarea cu apă.

Aceste cercetări oferă posibilitatea de a evalua, deși foarte aproximativ, suma totală a mitelor plătite anual de businessmani structurilor de stat. Astfel, potrivit celor mai aproximative calcule, valoarea totală a mitei a constituit, în anul 2002, aproximativ un miliard de lei. E mult, e puțin? Dacă pornim de la faptul că în anul 2002 salariul mediu a fost de 660 de lei, miliardul nostru ar fi ajuns pentru dublarea salariului la 126 de mii de angajați. Dar nu dorim să vorbim numai despre lucruri triste, am vrea să auzim și ceva mai vesel. Iar partea veselă, stimați businessmani, e că aceștia sunt tocmai banii pe care Dvs. urma să-i achitați la vistieria de stat. Adică, să zicem, Dvs. nu ați plătit statului o mie de lei pe care urma să-i achitați. Inspectorul fiscal a descoperit acest lucru și, pe deasupra, v-a mai dat o amendă și penalități, de aproximativ 2500-3000 de lei. Apoi, riscându-vă businessul și propria securitate, dvs. "ați convenit" asupra unei treimi din această sumă (sau asupra acelorași 1000 de lei) și i-ați băgat în buzunarul umflat al slujitorului legii, fiind, totodată, fericit că ați scăpat ieftin. Desigur, banii din buzunarul respectiv nu se vor pierde în zadar, dar cu ei nu vor fi reparate nici drumuri, nu vor fi construite nici școli și nu vor ajunge nici la spital. Astfel încât, stimate întreprinzător, când Themis tace, Dvs. optați pentru o variantă sau alta.

Despre achizițiile de stat

Răspunzând la întrebarea despre participarea firmei lor la diverse tendere privind achizițiile de stat, s-a constatat că doar 14.6% dintre întreprinzători au încercat să participe măcar într-un fel sau

altul la asemenea acțiuni. Unii dintre businessmanii chestionați au afirmat că nici nu știu ce înseamnă a participa la achiziții de stat.

Situația este destul de paradoxală, dacă se ține cont de faptul, că, de exemplu, participarea la tendere pentru achiziții de stat este extrem de prestigioasă în țările Europei Occidentale. Mai subliniem o dată: în țările cu economia de piață, întreprinzătorii obțin dreptul de a participa la achiziții de stat în cadrul tenderelor deschise numai pe seama faptului că oferă statului condiții mai avantajoase de vânzare a mărfurilor lor. La noi, însă, situația este diametral opusă. De pildă, în anul 1999, prin intermediul Agenției Naționale pentru Achiziții Publice, au trecut doar aproximativ 30 la sută din contracte, iar în anul 2000 - 55 la sută, în anul 2001 - 69 la sută. S-ar părea că situația se echilibrează încet-încet, însă aceasta este o impresie aparentă. Vorba e că o parte considerabilă (între 36% și 66%) dintre achizițiile de stat la diverse grupe de mărfuri vine de la un singur furnizor. Adică, o mare parte din mărfuri nu este cumpărată de stat în condițiile competiției transparente dintre producători. Din acest motiv, pierdem noi toți.

Disponibilitatea de a da mită într-o situație dificilă

Printre întreprinzătorii chestionați, este destul de înaltă ponderea celor care sunt dispuși, fără echivoc, să dea mită într-o situație dificilă - 34.8%. Numai 14.5% dintre businessmani au spus ferm "nu", iar peste 50% dintre cei chestionați plătesc "în funcție de situație". Iar întrucât în businessul mic multe probleme devin, în mod automat, complicate, vă puteți imagina cât de jos este, cu regret, "pragul de rezistență" la corupție în rândul întreprinzătorilor autohtoni.

Aici, stimați întreprinzători, trebuie să vă întristăm și mai mult. În practica internațională, există două noțiuni: corupție "activă" și corupție "pasivă". Cum credeți, cel care dă mită este catalogat la corupția activă sau pasivă?

Vedeți că nu ați ghicit? Acesta este catalogat la corupția activă. De aici și concluziile... Bineînțeles, ne-ați putea contrazice. Chipurile, "dacă nu există cerere, nu e nici ofertă", dar nu poți combate practica internațională.

Să dai mită sau să plătești amendă? Aproximativ 46% dintre respondenți ar prefera să plătească amenda oficială chiar și având un tarif mare, însă, în același timp, să aibă de a face cu mai puțină tergiversare birocratică și scriptologie. Ceilalți ar fi dat mită. Această cifră nu are nevoie de comentarii.

Confruntarea cu corupția

La întrebarea dacă, "în ultimii doi ani, dvs. (sau membrii familiei dvs.) v-ați confruntat cu cazuri de corupție, au răspuns pozitiv 66.5% dintre respondenți. Este de remarcat faptul că 86.1% dintre întreprinzători nu au încercat să se plângă nicăieri. De ce? Poate de aceea că este greu să te plângi pe cei care trebuie să te apere?

De altminteri, și întreprinzătorii care au apelat după ajutor la instanțele de resort au remarcat că numai în 14.2% din cazuri problemele lor au fost soluționate. Totodată, numai 2% dintre businessmani au declarat că au fost satisfăcuți de aceste decizii.

Concluzia se impune de la sine: vor apela oare întreprinzătorii și în continuare la instituțiile de stat după sprijin împotriva corupției? Aici, punem un imens semn de întrebare...

Eficiența metodelor de combatere a corupției

Probabil, după cele expuse mai sus, nu trebuie să ne mire că, în lista diferitelor metode de combatere a corupției în Moldova, întreprinzătorii au pus pe primul loc "introducerea unor pedepse aspre", iar mai apoi au îndulcit hapul, recomandând să li se majoreze salariile funcționarilor de stat.

Cine și cu ce este de acord?

Și, în final, întreprinzătorii au fost întrebați dacă este posibilă, în opinia lor, reducerea corupției în Republica Moldova. În principiu, majoritatea businessmanilor sunt siguri, totuși, că nivelul corupției ar putea fi redus. De exemplu, 47.8% au considerat că "corupția va exista întotdeauna, dar poate fi limitată răspândirea ei". Aproximativ 30% dintre respondenți consideră că "corupția poate fi redusă substanțial". Iar dacă la aceștia se adaugă peste 4% - cei care sunt siguri că "corupția poate fi înlăturată cu totul", putem afirma cu prudență că în mediul întreprinzătorilor este destul de mare nemulțumirea de nivelul înalt al corupției și al birocratismului în instituțiile de stat din țară.

Fără îndoială, există și o anumită dorință de a schimba cumva starea de lucruri în mai bine. Posibil, anume acest lucru îi va determina pe reprezentanții micului business să se opună în mod conștiincios "tradițiilor" autohtone ale corupției și birocratismului.

Cum altfel? Fără o luptă continuă nu va ieși nimic. În această ordine de idei japonezii spun: "de îndată ce veți încetezi să vâslești, vei fi dus înapoi de curent".

Etica în business: oare avem nevoie de ea?

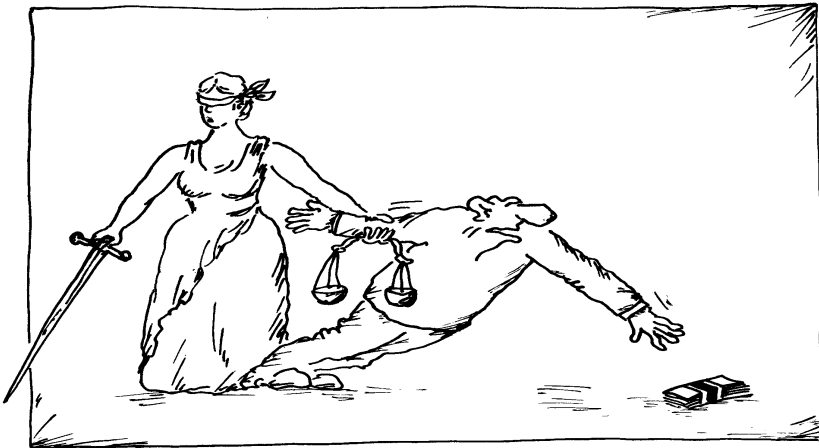
Businessul și conflictele etice

Vocabularul omului de afaceri contemporan cuprinde multe noțiuni caracterizate prin adjectivul *global*: mărci comerciale globale, mișcarea globală de capital, răspândirea globală a informației, mișcarea globală a forței de muncă...

Însă, chiar în epoca corporațiilor transnaționale și a instituțiilor internaționale, rămâne solicitată în continuare noțiunea „învechită” de *etica activității antreprenoriale*, normele căreia au fost elaborate încă de businessul epocii precedente. De exemplu, în codul de reguli pentru comercianții Greciei Antice se indica că „este interzis de desfășurat careva activități, dacă nu există tradiții ale unui comerț onest. Doar triburile barbare pot să nu aibă astfel de obiceiuri”. Termenul *etică*, în traducere din limba greacă, înseamnă *obicei*.

În anii 90 globalizarea a declanșat numeroase conflicte etice.

Societatea era îngrijorată tot mai mult de utilizarea muncii infantile, mituire și dezastru ecologice. Internet-ul a cunoscut o

dezvoltare vertiginoasă și ceea ce era cândva interzis, devenea accesibil pentru fiecare. În această perioadă s-a accentuat importanța asigurării unui loc de muncă fără primejdie, a unei responsabilități sporite pentru prejudiciile cauzate sănătății angajaților și consumatorilor, a unui management financiar strict și a răspunderii penale pentru fraudă.

În anii 2000 creșterea economică, impulsionată de dezvoltarea comerțului electronic, deschide frontiere noi, fapt care generează alte probleme etice.

Din moment ce datele personale sunt colectate și vândute deschis, companiile comerciale și organele de stat se confruntă cu furtul de date și cu alte crime ce țin de domeniul informaticii, violarea vieții private, calitatea rea a produselor, fraudă financiară internațională, furtul proprietății intelectuale.

Drept răspuns, sectorul privat pune tot mai des în discuție importanța promovării eticii în business. Companiile adoptă reguli de comportament, întreprind măsuri de prevenire a corupției, întăresc responsabilitatea lor socială și integritatea managementului. De asemenea, se creează centre internaționale de consultanță în domeniul eticii în business, este adoptată Convenția OCDE împotriva mituirii (1997-2000).

Poate fi codul de conduită soluția etică ideală?

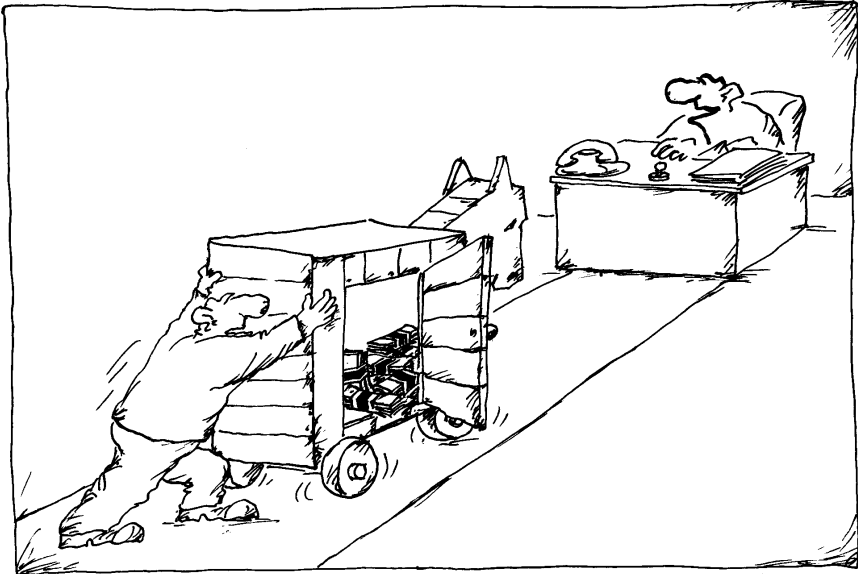
Cel mai eficient instrument de implementare a eticii la locul de muncă s-a dovedit a fi codul de conduită sau codul etic. Dacă codul etic conține doar reguli generale pentru luarea deciziilor privind activitatea companiei, atunci codul de conduită specifică acțiunile ce trebuie întreprinse la locul de muncă.

Adoptarea și implementarea codului de conduită într-o companie poate spori transparența și integritatea în activitatea acesteia, consolidând astfel încrederea consumatorilor.

Conform unui studiu efectuat de KPMG în anul 2000, 86,4% din firmele canadiene au adoptat un document care prevede valorile

și principiile lor, iar 72,7% – implementează programe și inițiative de promovare a valorilor și practicilor etice.¹

Adoptarea codurilor de conduită, însă, diferă de la un sector economic la altul. Astfel, potrivit unui inventar al Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE), ramurile unde există cel mai mare număr de firme care au implementat coduri de conduită sunt comerțul, industria textilă, industria chimică și industriile extractive. Aceste coduri reglementează nu doar condițiile de muncă, ci și normele ecologice, regulile privind protecția consumatorului și interzicerea mituirii.²

¹ The KPMG Ethics Survey 2000: Managing for Ethical Practice; www.kpmg.ca/ethics.

Vezi, de asemenea, Business Principles for Countering Bribery, an initiative of Transparency International and Social Accountability International, December 2002; www.transparency.org.

² Corporate Codes of Conduct: Self-Regulation in a Global Economy, Rhys Jenkins, UNRISD, 2001.

Businessul mic, etica și corupția: există vreo corelație între ele?

Codurile de conduită sunt o modalitate eficientă de prevenire a mituirii și corupției. Ele trebuie să reglementeze nu numai activitatea companiei, ci și comportamentul angajaților. Principiile și standardele de comportament prevăzute în cod trebuie să fie obligatorii atât pentru conducerea și personalul companiei, cât și pentru furnizori, vânzători și alți parteneri de afaceri. Eficacitatea codului depinde în mare măsură dacă este implementat într-un mediu de încredere.

Conform unui studiu efectuat de SAM Group și Dow Jones Indexes în 2000, circa 85% dintre companiile prospere din lume posedă coduri de conduită, obligatorii pentru toți angajații, care previn corupția și mituirea.³ Acest fapt denotă că cele mai mari companii din lume abordează în mod serios subiectul adoptării unor reguli etice pentru a reglementa comportamentul tuturor angajaților, conducerii și partenerilor de afaceri. În aceste circumstanțe, întreprinderile mici și mijlocii sunt interesate să promoveze aceleași reguli etice în business.

Subiectele prevăzute în codurile de conduită	% companii
Reguli care interzic angajatului de a oferi obiecte de valoare funcționarilor de stat	74
Îndrumări privind cadourile și ospitalitatea, cheltuielile de călătorie	89
Aplicarea acestor coduri terțelor părți, care operează în numele companiei	45

---

³ Indicele Dow Jones Sustainability Group din 2000 a fost calculat în baza unei analize a performanței financiare a 600 de companii din 64 grupe industriale și 27 țări. Global Corruption Report 2001, Transparency International.

Aceiași studiu a analizat conținutul codurilor de conduită. Circa 89% din companiile prospere din lume reglementează în codurile respective procedura de oferire a cadourilor, normele de ospitalitate și cheltuielile de călătorie.

Conform rezultatelor studiului, 82% din companiile mari din SUA au introdus în codurile de conduită reguli care interzic angajaților de a oferi obiecte de valoare funcționarilor publici. În Canada astfel de companii reprezintă 78%, în Japonia – 66%, în Australia – 65%, în Europa – 56% și în Africa de Sud – 50%. Cum rămâne atunci cu Moldova, unde nu există încă un cod de conduită nici pentru serviciul public?

Implementarea regulilor etice

Este importantă nu numai elaborarea unui cod de conduită, dar și instituirea unui mecanism de control privind aplicarea lui. Astfel, potrivit studiului efectuat de SAM Group și Dow Jones Indexes în 2000, 74% dintre companiile prospere din SUA au introdus un sistem pentru a verifica în mod regulat respectarea codurilor de conduită, în Canada – 61% din companii, în Europa – 45%, în Japonia 48%, în Africa de Sud – 33% și în Australia – 71%.⁴

Atât întreprinderile mari, cât și întreprinderile mijlocii și mici adoptă coduri de conduită în vederea prevenirii corupției, deoarece dacă compania este coruptă, atunci șansele de a atrage investiții sunt foarte mici. Conform unui studiu solicitat de Control Risks Group în 1999, circa 39% dintre companiile din Europa și SUA nu au făcut investiții, deoarece erau îngrijorați de nivelul înalt al corupției.

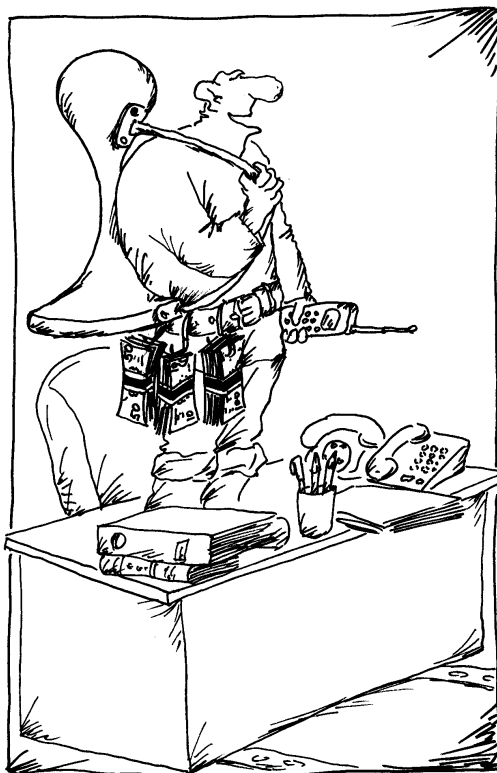
---

⁴ Global Corruption Report 2001, Transparency International.

Cauzele care au împiedicat companiile să facă investiții	% companii din Europa	% companii din SUA
Corupția	38	40
Încălțări ale drepturilor omului	28	13
Probleme ecologice	34	14
Probleme controversate de muncă	35	16

Corupția a devenit o problemă atât de gravă pentru sectorul privat, încât adoptarea codurilor de conduită de către companii nu este suficientă pentru a preveni și lupta împotriva acestui fenomen.

Potrivit studiului menționat mai sus, 85% dintre companiile europene și 92% dintre întreprinderile din SUA au adoptat coduri care interzic mituirea în vederea asigurării unei afaceri. Iar 62% dintre companiile europene și 76% dintre întreprinderile din SUA au introdus în codurile etice reguli care interzic “plată pentru ungere”. De asemenea, firmele implementează programe de instruire împotriva corupției (23% și respectiv 46%) și prevăd explicit în codurile etice

că conducerea companiei este obligată să declare anual despre respectarea codul în cadrul activității acesteia (34% și respectiv 74%). În calitate de alte măsuri de prevenire a corupției, companiile instalează linii telefonice fierbinți pentru raportarea comiterii actelor de corupție (24% și respectiv 56%) și adoptă acorduri formale cu agenții lor privind respectarea codurilor etice (32% și respectiv 62%).

Care sunt avantajele eticii în businessul mic?

În prezent, piețele globale și cele interne sunt cu mult mai competitive, iar companiile caută orice facilități pe care le pot obține; codurile de conduită le pot spori. Astfel, promovarea standardelor etice la locul de muncă și în afaceri are următoarele avantaje:

- Standardele etice înalte îmbunătățesc imaginea întreprinderii, aspectul și calitatea produselor și, eventual, sporesc vânzările, precum și numărul clienților, a partenerilor de afaceri și a consumatorilor;
- Imaginea bună a companiei oferă, la rândul său, posibilitatea de a evita multiple proceduri birocratice, de a obține respectul mutual între parteneri și de a încheia tranzacțiile într-un timp scurt. Un om de afaceri a menționat cât este de importantă imaginea bună a firmei dând următorul exemplu: compania lui, care exporta vin îmbuteliat, a suferit mari pierderi în urma devalorizării rublei rusești în 1998, dar cu toate acestea, s-a achitat complet cu toți furnizorii. În prezent, furnizorii preferă să lucreze anume cu această companie, deseori cuvântul de onoare fiind garanție, ignorând oferte mai atrăgătoare ale concurenților;
- Angajații care lucrează pentru o companie cu standarde etice înalte dezvoltă un simț al mândriei pentru acestea, contribuind la cultivarea unui comportament loial al angajaților și la apariția interesului din partea specialiștilor

înalt calificați. Acești doi factori facilitează sporirea productivității companiei și cultivarea „spiritului de echipă”;

- Implementarea standardelor etice consolidează performanța financiară a întreprinderii. Dacă sunteți cunoscut ca un partener de încredere și onest, care îndeplinește conștiincios toate obligațiunile sale, atunci veți avea mai multe oferte și indicatorii financiari ai companiei voastre se vor îmbunătăți. Această lege a fost descoperită încă de către oamenii de finanțe din Germania medievală și anume că „banii atrag bani”;
- Promovarea principiilor etice și reputația bună a companiei pot servi drept instrument valoros de marketing în relațiile comerciale cu companiile mari;
- Companiile care ocrotesc mediul înconjurător, de exemplu limitând cantitatea deșeurilor și prevenind poluarea, se bucură de o imagine mai bună printre concurenți. În caz contrar, efectul este invers, de exemplu, astfel de corporații transnaționale precum *Coca-Cola* și *Pepsico* au suferit pierderi mari și au fost nevoite să încheie campaniile lor de publicitate în India la cererea Judecătoriei Supreme din această țară. Problema era că compania locală, care a primit franchising pentru desfășurarea acțiunii de publicitate, a scris sloganurile companiilor respective pe stâncile din regiunea premunțoasă din Himalaya, distrugând astfel o mulțime de mușchi și licheni unici;
- Firmele care au adoptat coduri de conduită sunt mai pregătite pentru a înfrunța situațiile de criză. Cu cât etica de producție este mai înaltă, cu atât compania cheltuiește mai puțini bani pentru plata compensației lucrătorilor săi în cazul diferitelor traume de producție sau accidente de muncă. De exemplu, în compania *Toyota* funcționează sistemul „exact la timp” care a redus la minim numărul de accidente;

- Companiile care promovează standarde etice înalte sunt mai atrăgătoare pentru potențialii investitori;
- Întreprinderile având standarde etice înalte au mai puține probleme cu organele fiscale, organele de urmărire penală, instanțele de judecată și organele de control. Cum a remarcat Mark Twein „poziția cea mai flexibilă – este a spune mereu doar adevărul și atunci nimic nu trebuie ținut minte”;
- Întreprinderile care au stabilit și respectă reguli de comportament atât pentru angajați, cât și pentru parteneri, pot evita pierderea afacerii. De exemplu, pe ambalajul unor bomboane ale companiei *Cadbury* era inscripția „Prea bune pentru a fi împărțite cu cineva”. Aceste bomboane se vindeau și în statul indian Cașmir, care era dezbinat de conflictul de frontieră cu Pakistan. Glumele neetice pe seama situației din Cașmir au dus, în final, la pierderea pieței locale de către compania *Cadbury*;
- Firmele cu un nivel scăzut al standardelor etice sunt supuse mai mult riscului de a intra în datorii. Pe când companiile care își bazează activitatea pe principii și reguli etice stricte sunt mai precaute atunci când iau un împrumut;
- Companiile cu reputație înaltă se bucură de o mai mare încredere din partea instituțiilor creditoare. Atunci când contabilitatea este transparentă, băncile au o încredere mai mare față de această companie. Încă în secolul al XIV-lea, oamenii de finanțe din Florența considerau că „la un contabil prost banii se împrăștie ca porumbeii.”⁵

Adoptarea și aplicarea unor principii etice și reguli de conduită are o mare importanță pentru micul business din Moldova,

---

⁵ *Vezi, de asemenea, Complete Guide to Ethics Management: An Ethics Toolkit for Managers, Carter McNamara. Priorities, Practice and Ethics in Small Firms, Laura Spence, 2000, The Institute of Business Ethics.*

îndeosebi în vederea sporirii șanselor de supraviețuire în climatul riguros al afacerilor din țară și din străinătate.

Mai jos, veți găsi „Principiile generale privind codurile de conduită în afaceri”, elaborate de Camera de Comerț și Industrie a Federației Ruse în colaborare cu Comitetul ruso-american de dezvoltare a afacerilor. Aceste principii sunt foarte utile pentru oamenii de afaceri care au înțeles beneficiile promovării eticii în business și doresc să adopte și să aplice în compania sa un cod de conduită.

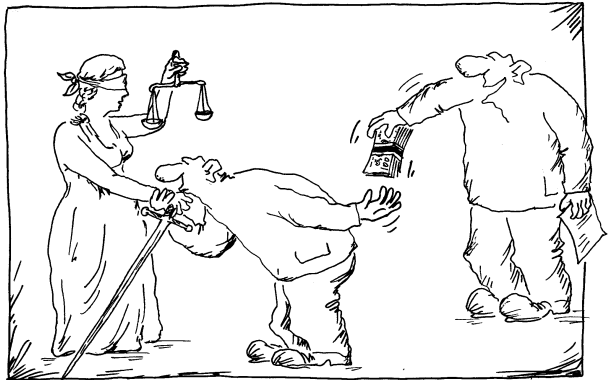
Întreprinderile mici și mijlocii: 13 reguli practice pentru o conduită bună în afaceri

1. stabilește care sunt valorile tale principale în afaceri și respectă-le, în caz contrar imaginea ta va suferi;
2. bunăstarea și motivația personalului cu care lucrezi sunt foarte importante pentru succesul tău;
3. ține minte că comportamentul în afaceri al managerului și proprietarului va fi luat drept model de către personal;
4. dacă ai nevoie de un partener în afaceri, fii sigur că el împărtășește atât viziunea, cât și valorile tale;
5. lucrează asupra relațiilor tale cu consumatorii; ele nici nu încep, dar nici nu încetează atunci când are loc vânzarea;
6. respectă concurenții tăi;
7. onorează termenele convenite cu privire la plată;
8. înregistrează toate tranzacțiile financiare în registre contabile;
9. găsește cel puțin o modalitate pentru a susține comunitățile în care activezi tu;
10. dacă ai dubii în privința unui subiect etic din afacerea ta, apelează la o instituție specializată în probleme etice;
11. desfășoară toate activitățile comerciale în limitele mijloacelor disponibile;
12. respectă legile în vigoare și luptă contra mituirii, corupției și altor infracțiuni;
13. protejează mediul înconjurător.

Este oare calitatea produselor un atu pentru businessul mic?

Cum am menționat deja, întreprinderea care promovează standarde etice înalte își poate îmbunătăți imaginea sa și, implicit, imaginea produselor oferite. Aceasta poate spori vânzările, numărul clienților, a partenerilor de afaceri și a consumatorilor. Pentru businessul mic, atât respectarea unor norme de conduită, cât și calitatea înaltă a produselor (serviciilor) oferite pe piață sunt la fel de importante pentru supraviețuire în lumea afacerilor.

Conform datelor Departamentului Supraveghere Tehnică, Standardizare și Metrologie, circa 70% - 80% din produsele (serviciile) oferite de întreprinderile moldovenești nu corespund cerințelor. În consecință, apar probleme la promovarea produselor naționale în străinătate.

Orice antreprenor – producător, importator, distribuitor sau prestator de servicii – își dorește să vândă cât mai multe produse (servicii) și să câștige cât mai mulți bani. Pentru aceasta produsele trebuie să fie competitive.

De facto!

Din păcate, putem da foarte multe exemple și situații în care produsele și serviciile oferite de piața moldovenească actuală sunt în mare măsură necompetitive, de regulă, din punctul de vedere al calității, dar de multe ori și al prețului sau chiar și al termenului de realizare. Deschiderea hotarelor pentru produsele și serviciile

din străinătate a permis, în fine, consumatorului local dreptul de-a avea de unde alege!

Ca urmare a creării cadrului normativ și instituțional care permite respectarea drepturilor consumatorilor, noi toți, în calitate de consumatori, ne orientăm tot mai mult spre produsele de calitate înaltă și preț rezonabil, respectiv și spre serviciile calitative, indiferent de proveniența acestora.

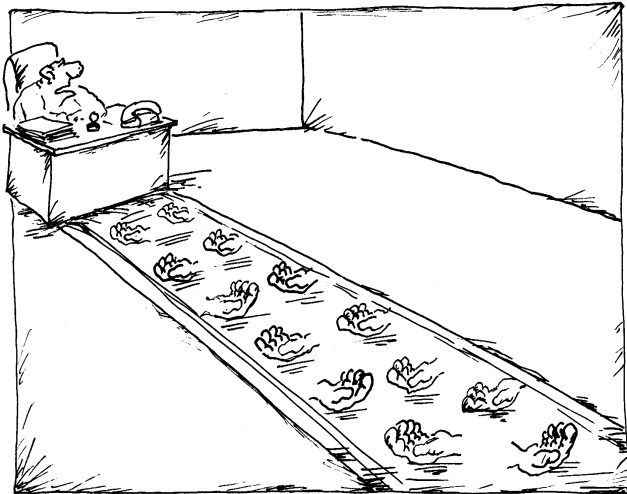
În economia de piață, e de neconceput faptul ca un antreprenor să nu-și identifice clienții și să nu le cunoască cerințele și reacțiile, dând pieței doar produsele (serviciile) pe care el le poate oferi, fără a ține cont de clienți și de așteptările lor. În asemenea situații, pedeapsa pieței este nemiloasă: falimentul și șomajul! Antreprenorii cunosc bine acest lucru și țin permanent cont de interesele și cerințele clienților.

În plus, nu numai antreprenorii trebuie să cunoască lucrul evident că pentru a obține calitate și preț rezonabil, sunt necesare nu doar resurse, ci și o organizare a activităților. Această regulă e valabilă în egală măsură atât pentru activitățile antreprenoriale, cât și pentru activitățile întreprinse de autoritățile publice. Pentru a obține rezultatul dorit este necesar întâi să chibzuiești și să organizezi bine activitatea preconizată.

Principii generale privind codul de conduită în afaceri ⁶

În lumea contemporană reciproc conectată și dependentă, unde frontierele dintre state devin tot mai transparente, principiile privind conduita în afaceri devin criterii pentru crearea unei bune imagini în comunitatea comercială internațională; în baza lor se formează primele impresii și se mențin relații permanente.

Scopul acestui set de norme îndrumătoare este de a formula principiile și standardele generale acceptate în tranzacțiile comerciale internaționale.

Deși aceste principii se aplică în mod general, ele nu urmăresc obiectivul de a fi un set complex de practici comerciale și principii corporative. Ele trebuie să fie adoptate și implementate în funcție de sector și întreprindere⁷ pentru a lua în considerație legile aplicabile, reglementările și alte circumstanțe specifice (precum mărimea întreprinderii).

⁶ Aceste principii au fost elaborate de Camera de Comerț și Industrie a Rusiei în colaborare cu Comitetul ruso-american de Dezvoltare a Afacerilor.

⁷ Termenul de „întreprindere”, utilizat în prezentul document, înseamnă atât o entitate legală, precum „întreprindere”, „companie”, „firmă” sau „organizație”, cât și un antreprenor individual sau întreprindere mică.

Principiile privind relațiile personale și profesionale

Nici o lege sau contract nu poate anticipa posibilele schimbări ale sorții. Foarte des un antreprenor trebuie să ia o decizie așa cum îi dictează bunul simț și conștiința. Soluția este de a respecta principiile etice și morale în relațiile personale și profesionale și de a ține minte:

- mereu a face afaceri în limita mijloacelor proprii;
- a respecta partenerii și participanții dintr-o afacere comercială comună;
- a evita violența sau amenințarea cu violență ca mijloace de atingere a succesului în afaceri;
- a combate crima și corupția, a face, pe cât e posibil, crima și corupția activității neprofitabile pentru fiecare; și
- a acționa în corespundere cu încrederea acordată; încrederea fiind fundamentul antreprenoriatului și cheia succesului. A se strădui pentru a crea o imagine de integritate, competență și perfecțiune.

Guvernarea corporativă: relațiile cu acționarii

O relație bazată pe încredere dintre management și acționari este importantă. Investitorii și creditorii trebuie să fie mulțumiți de maniera în care acționarii supraveghează activitatea managementului și participă la luarea deciziilor-cheie.

Principiile detaliate ale guvernării corporative includ următoarele:

- descrierea în statutul companiei a rolurilor și responsabilităților respective, atât ale managementului, cât și ale acționarilor;
- transparența regulilor de votare;
- respectarea drepturilor acționarilor minoritari;

- comunicații deschise cu acționarii prin furnizarea informației despre progresul și operațiunile companiei și conturilor verificate; și
- un consiliu al directorilor bine-funcțional, care are atribuțiile, timpul și accesul la informația necesare pentru îndeplinirea în mod efectiv a responsabilităților sale. Consiliul va acționa în calitate de fiduciar din numele tuturor acționarilor.

Relațiile cu angajații

Întreprinderile au o responsabilitate importantă față de angajații lor. Următoarele principii generale vizează atitudinea corectă a întreprinderii față de angajați:

- respectarea cuvenită a legislației muncii;
- angajament față de standardele adecvate cu privire la sănătatea și siguranța angajatului;
- lipsa discriminării la angajarea, compensația și promovarea angajaților;
- respectarea drepturilor lucrătorilor de a se implica în activități sindicale;
- sisteme efective pentru consultarea angajaților asupra condițiilor de angajare și a altor subiecte care îi afectează pe angajați;
- politici transparente și clar definite privind compensația, beneficiile, promovările și alte condiții de angajare; și
- angajamentele asumate de întreprindere pentru contribuțiile la planurile de pensionare; și protecție strictă a integrității planurilor de pensionare sponsorizate de companie.

Aceste principii nu limitează dreptul unei întreprinderi de a impune disciplina muncii sau de a concedia angajații în conformitate cu legislația în vigoare.

Relațiile cu alte întreprinderi

O relație de încredere reciprocă, în care toate părțile au de câștigat, este cel mai semnificativ aspect al relațiilor dintre partenerii unei societăți pe acțiuni, unor aranjamente contractuale sau relații comerciale cu alte întreprinderi. Imaginea bună a unei companii este averea sa cea mai valoroasă. Atunci când imaginea unei întreprinderi este pătată, e foarte dificil de a recâștiga încrederea în cadrul acelorași sau altor relații de afaceri. Următoarele principii generale promovează încrederea mutuală în relațiile de afaceri:

- angajamentul pentru calitatea înaltă a produselor și serviciilor;
- angajamentul de a câștiga respectul și încrederea în toate relațiile de afaceri;
- respectarea caracterului sacru al contractelor și relațiilor de afaceri;
- în caz de litigiu comercial, voința de a negocia și de a face compromisuri în vederea atingerii unei soluții amiabile; și
- respectarea strictă a supremației legii, inclusiv executarea la timp a deciziilor judiciare, arbitrale sau ale altor organe administrative.

Relațiile cu comunitatea mondială

Deoarece compania este parte integrantă a comunității în care activează, o relație stabilă cu comunitatea este esențială. Grija pentru mediul înconjurător este o responsabilitate a întreprinderii față de comunitatea din apropiere, dar ea se extinde, de asemenea, la toate comunitățile și zonele a căror mediu înconjurător poate fi afectat de activitățile întreprinderii. Întreprinderile trebuie:

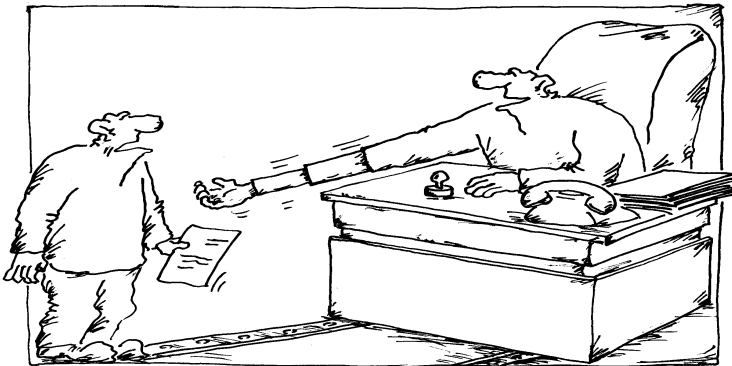
- să fie preocupate de grijile populației locale;
- să comunice cu populația locală;

- să respecte toate legile și regulamentele ecologice aplicabile; și
- să manifeste toleranță față de oamenii de altă cultură, rasă, credință și origine.

Relațiile cu autoritățile de stat

Întreprinderile bine administrate sunt întreprinderile care respectă legile. În vederea menținerii unei relații stabile cu autoritățile guvernamentale, întreprinderile trebuie:

- să plătească toate impozitele datorate;
- să respecte toate reglementările guvernamentale și locale obligatorii;
- să obțină toate autorizațiile, licențele și alte aprobări guvernamentale necesare pentru conducerea afacerilor;
- să trateze autoritățile guvernamentale în baza unei relații concurente dintre participanții independenți ai unei tranzacții; nu trebuie să încerce să influențeze în modul necuvenit deciziile guvernamentale;
- să instituie proceduri transparente în privința tranzacțiilor asumate de întreprinderi față de o instituție guvernamentală sau funcționar public sau în afacerile cu o întreprindere aparținând sau controlată de o instituție de stat sau funcționar public; și

- în tranzacțiile cu instituțiile guvernamentale sau funcționari publici sau cu întreprinderile aparținând sau controlată de guvern sau funcționar guvernamental, să includă prevederile corespunzătoare pentru a asigura conformitatea cu codurile internaționale și naționale împotriva escrocheriei și mituirii.

Raportarea

Un sistem corespunzător de raportare este necesar pentru a asigura integritatea continuă a întreprinderii și a relației ei cu constituenții săi. Un astfel de sistem trebuie să fie bazat pe principiile generale de dezvăluire completă, responsabilitate a managementului, separare a responsabilităților și controale interne minuțioase.

Întreprinderea trebuie să aibă o politică de dezvăluire deplină privind:

- declarațiile privind scopurile și politicile strategice ale întreprinderii, cum au fost atinse în perioada raportată acestea în trecut și cum întreprinderea va acționa în viitor;
- rapoartele prompte către constituenții întreprinderii referitor la evenimentele care ar putea avea un impact material asupra întreprinderii; și
- dezvăluirea promptă a tuturor relațiilor importante dintre persoanele de răspundere din întreprindere și alte părți.

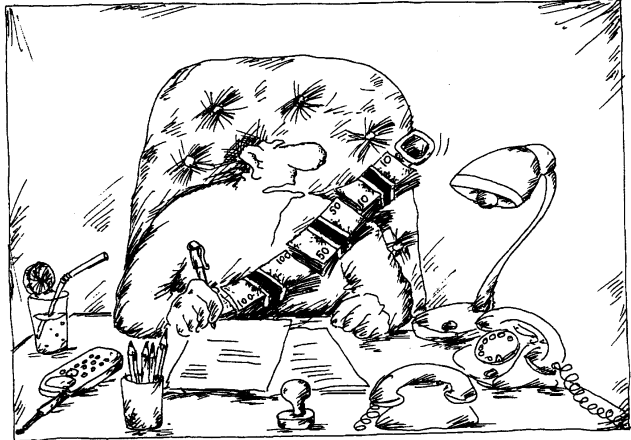
Elementul-cheie al unui sistem de raportare este ca acționarii să aibă posibilitatea de a monitoriza performanța managementului și, în caz de necesitate, de a destitui managementul.

Prevenirea escrocheriei și a mituirii

Principiile privind prevenirea escrocheriei și a mituirii servesc drept metodă de auto-reglementare în afaceri. Acceptarea voluntară a acestor principii de către întreprinderi nu numai va promova standarde înalte de integritate în tranzacțiile comerciale,

fie între întreprinderi și organe statale, fie doar între întreprinderi, dar, de asemenea, va proteja întreprinderile care sunt supuse încercărilor de escrocherie.

Comunitatea de afaceri obiectează împotriva tuturor formelor de escrocherie și mituire. Trebuie să se dea prioritate acțiunilor de combatere a escrocheriei și mituirii,

implicând politicieni și funcționari publici de rang înalt. Mituirea și escrocheria amenință instituțiile democratice și cauzează abateri economice grave.

Toate întreprinderile trebuie să respecte atât litera, cât și spiritul următoarelor reguli:

- nimeni nu poate, direct sau indirect, cere sau accepta o mită;
- nici o întreprindere nu poate, direct sau indirect, să ofere sau să dea o mită și orice cereri pentru o astfel de mită trebuie să fie refuzate;
- întreprinderile trebuie să ia măsurile, în mod rezonabil aflate în puterile lor, pentru a asigura că efectuarea oricărui tip de plată unui agent este nimic mai mult decât o remunerare adecvată pentru serviciile legitime acordate de către agent; că nici o parte a oricărei astfel de plăți nu este utilizată de către agent ca mită sau altfel în contravenție acestor principii;

- toate tranzacțiile financiare trebuie să fie înregistrate în modul corespunzător, corect și just în registrele contabile convenite, disponibile pentru inspecție de către consiliul directorilor, precum și de către auditori. Întreprinderile trebuie să ia toate măsurile necesare pentru a institui sisteme independente de audit în vederea descoperirii oricăror tranzacții care contravin acestor principii. În caz de necesitate, întreprinderea trebuie să ia acțiunea corespunzătoare de corectare;
- consiliul directorilor al întreprinderii trebuie să revizuiască periodic conformitatea cu aceste principii și să ia acțiunea convenită contra oricărui director sau angajat care acționează într-o manieră inconsecventă cu aceste principii; și
- contribuțiile către partidele politice sau către politicieni particulari pot fi făcute doar în conformitate cu legea aplicabilă, și în conformitate cu toate cerințele aplicabile pentru declararea publică a acestor contribuții.

Crearea unei culturi care încurajează standardele comerciale și practicile corporative stabile

Finalmente, dacă întreprinderea dorește să activeze în baza standardelor comerciale și a practicilor etice stabile, ea trebuie să dezvolte o cultură care educă astfel de standarde de integritate. Acest efort trebuie să fie condus de către management și acționarii principali. Următorii pași pot fi făcuți de către management și acționarii principali pentru a promova această atitudine pozitivă în toată compania:

- pregătirea și răspândirea în cadrul companiei a unui cod de conduită pentru angajați;
- instruirea angajaților;
- încurajarea conduitei corecte și prevederea sancțiunilor pentru conduita greșită; și

- crearea unui oficiu al eticii și numirea persoanelor responsabile pentru etică în vederea acordării sfaturilor, educării angajaților și prevederii garanțiilor pentru consultarea confidențială.

Recomandări pentru implementarea acestor principii generale

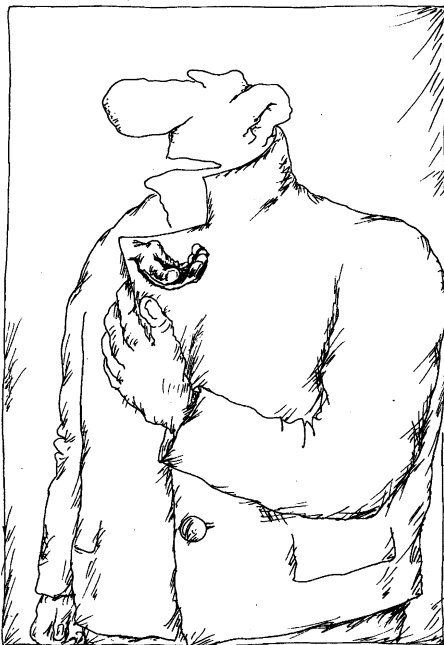
Tuturor întreprinderilor care doresc să devină parte a comunității comerciale internaționale li se recomandă:

- să elaboreze un cod propriu de conduită în afaceri, consecvent cu aceste principii, luându-se în considerație circumstanțele particulare în care își desfășoară afacerea sa;
- să dezvolte politici, îndrumări și programe de instruire clare pentru implementarea și impunerea prevederilor din codul de conduită.

Gradul de incorporare a principiilor menționate mai sus depinde de mărimea, circumstanțele specifice și afacerea companiei.

Apărarea businessului

Cercetările efectuate au atestat un indice înalt al corupției în sectorul public, inclusiv în organele de control și de drept, de administrație publică.⁸ Una din formele răspândite ale corupției în aceste instituții este estorcarea mitelor de la businessmani sub pretextul încălcării legislației. Practica denotă că, cel mai frecvent, funcționarii publici corupți le inculpă oamenilor de afaceri nerespectarea cerințelor actelor normative în vigoare, comiterea contravențiilor administrative, iar, uneori, chiar și a infracțiunilor. De obicei, funcționarii corupți din sectorul public, care urmăresc obținerea beneficiilor private ilegale, tind să demonstreze prezența încălcărilor în activitatea businessmanilor. În acest scop ei efectuează controale neîntemeiate fără a respecta cerințele legii și fără a le coordona cu conducătorii organelor respective. Asemenea controale nu au scopul de a verifica respectarea legislației sau de a înregistra încălcarea depistată a legislației și, cu atât mai mult, de a acorda asistența necesară, dar de a-l obliga pe businessman să plătească sau să ofere beneficii ilegale private funcționarului respectiv.

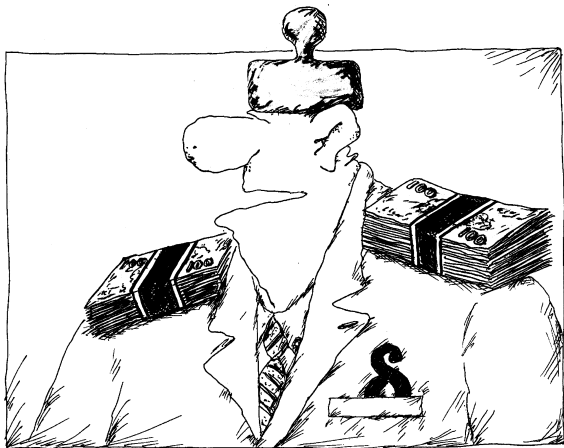
⁸ Lilia Carașciuc, Efim Obreja, Tudor Popovici, Valeriu Mândru „Corupția și accesul la justiție în viziunea societății și a experților”, Transparency International – Moldova, Chișinău, 2002.

Dacă e să ne referim la unele cauze ale corupției privind activitatea economică, e de menționat faptul că unii businessmani într-adevăr încalcă actele normative în vigoare declararea neobiectivă a activităților economice, eschivarea de la plata impozitelor și a taxelor, producerea, importul/exportul și realizarea mărfurilor necalitative, poluarea mediului etc. Desigur, acestora le este mult mai convenabil să plătească mită pentru ași continua activitățile ilicite care, nu numai că afectează mult imaginea agenților economici onești, dar în același timp condiționează inițierea diferitelor controale suplimentare.

De această situație profită funcționarii publici corupți, care, sub pretextul combaterii activităților ilegale, tind să obțină mite și beneficii private atât de la cei ce încalcă legea, cât și de la businessmanii care efectuează o activitate economică corectă.

Pe lângă aceasta, practica mai denotă că unii funcționari din organele sau administrațiile publice contribuie la adoptarea deciziilor ori măsurilor orientate spre crearea unor condiții neloiale pentru activitatea de antreprenariat. Frecvent acești funcționari sunt utilizați ca „nișă” pentru economia tenebră, pentru înăbușirea activităților concurenților, pentru acapararea pe căi ilegale a proprietății businessmanilor etc. Deseori, funcționarii corupți pur și simplu în mod direct își asumă parțial sau în întregime bunurile antreprenorului.

Prin aceste și alte acțiuni se limitează mult drepturile și libertățile businessmanilor, mai cu seamă a celor din businessul mic și mijlociu, aducând un

prejudiciu considerabil activității lor economice.

În scopul prevenirii corupției în acest sector și apărării intereselor legitime ale agenților economici prezentăm businessmanilor unele stipulări din legislație și alte informații utile pentru ei.

Care sunt organele împuternicite de a examina cazurile privind contravențiile administrative?

Conform articolului 201 din Codul cu privire la contravențiile administrative (CCA) cazurile privind contravențiile administrative sunt examinate de următoarele organe:

- 1) comisiile administrative de pe lângă organele executive ale autoadministrării locale;
- 2) judecătoriale de sector, municipale;
- 3) organele afacerilor interne, organele departamentelor, inspectoratelor de stat și alte organe (persoane cu funcții de răspundere) împuternicite pentru aceasta.

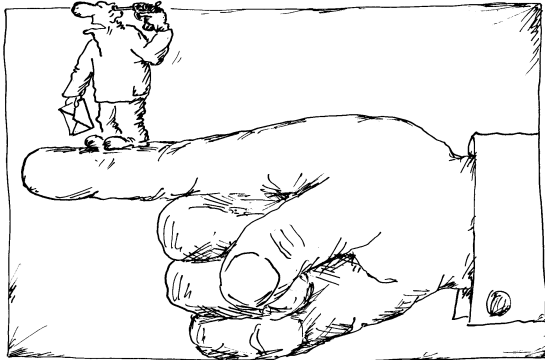
Codul cu privire la contravențiile administrative stipulează că pe lângă organele afacerilor interne aici sunt incluse:

- Organele Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției;
- Organele supravegherii de stat a măsurilor contra incendiilor;
- Organele Ministerului Transporturilor și Comunicațiilor;
- Curtea de Conturi;
- Organele supravegherii miniere de stat;
- Organele vamale;
- Organele de control financiar și fiscal;
- Organele Ministerului Apărării;
- Casa Națională de Asigurări Sociale;
- Organele supravegherii sanitaro-epidemice de stat;
- Organele supravegherii veterinare de stat;
- Organele controlului de stat în zootehnie;
- Organele de protecție a mediului înconjurător;
- Organele gospodăriei silvice;

- Organele statistice de stat;
- Inspecția de stat în construcții;
- Organele care efectuează controlul în domeniul telecomunicațiilor, informaticii și activității poștale;
- Organele de control asupra pieței hârtiilor de valoare;
- Organele care efectuează înregistrarea de stat a întreprinderilor;
- Organele Serviciului de Stat de Arhivă;
- Organele controlului de stat al calității în construcții;
- Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică;
- Organele controlului de stat în domeniul producerii semințelor;
- Organele controlului de stat în domeniul protecției plantelor.

Fiecare dintre organele nominalizate este în drept să examineze și să adopte decizii numai privitor la contravențiile administrative stipulate strict pentru aceștia de Codul cu privire la contravențiile administrative.

Aici trebuie să se țină cont și de faptul că, pe lângă organele de control nominalizate, care au dreptul de a examina contravenții administrative, mai există unele organizații, reprezentanții

căroră sunt în drept să efectueze respectivul control, dar nu sunt abilitați cu examinarea contravențiilor administrative. De exemplu, furnizorii de energie electrică, termică, gaze naturale efectuează controlul respectării de către consumatori a condițiilor contractuale, dar mai cu seamă controlul legalității consumării resurselor. În cazul depistării încălcării regulilor de folosire a

mijloacelor de energie de către consumatori, furnizorii sunt în drept de a efectua calculele resurselor consumate, iar consumatorii urmează să achite sumele calculate și a înlătura lacunele depistate. În caz de neachitare a resurselor consumate sau încălcării regulilor de utilizare a mijloacelor de energie, consumatorul poate fi debransat de la resurse. Furnizorii indicați nu sunt în drept de a examina asemenea cazuri de contravenții administrative și, cu atât mai mult, de a sancționa consumatorii. Conform Codului cu privire la contravențiile administrative, cazurile de încălcare a regulilor de utilizare a mijloacelor de energie de către consumatori se examinează de către instanțele de judecată.

Plângerea pe cauzele administrative

În scopul prevenirii sau soluționării cazurilor de contravenție administrativă reprezentanții organelor de drept și de control pot purcede la reținerea administrativă, controlul corporal, controlul obiectelor, ridicarea mijloacelor de transport, obiectelor și documentelor. Ținând cont de fenomenul corupției, nu este exclus că dvs. (businessmanii) să vă confrunțați cu careva acțiuni ilicite din partea funcționarilor corupți. În cazul în care considerați că acțiunile efectuate de către reprezentanții acestor organe sunt ilegale, conform Codului cu privire la contravențiile administrative (art. 253), Dvs. ca persoană interesată puteți depune o plângere organului (persoanei cu funcții de răspundere) ierarhic superior sau procurorului.

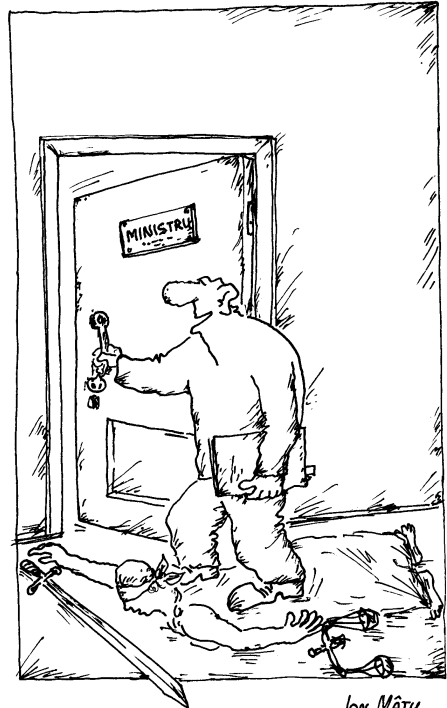
Tot aici urmează să țineți cont de drepturile procurorului la exercitarea supravegherii în cazurile cu privire la contravențiile administrative. Potrivit articolului 237 din Codul cu privire la contravențiile administrative și Legii cu privire la procuratură, exercitând supravegherea asupra executării legilor în cadrul procedurii în cazurile cu privire la contravențiile administrative, procurorul este în drept:

- să pornească procedura cu privire la o contravenție administrativă;
- să ia cunoștință de materialele din dosar;
- să verifice legalitatea acțiunilor efectuate de organele abilitate (persoanele cu funcții de răspundere) în cadrul procedurii;
- să participe la examinarea cazului;
- să formuleze demersuri;
- să formuleze concluzii privind problemele ce apar în timpul examinării cazului;
- să verifice justetea aplicării de către organele respective (persoanele cu funcții de răspundere) a măsurilor de influență pentru contravențiile administrative;
- să atace hotărârea și decizia asupra plângerii vizând cazul cu privire la contravenția administrativă;
- să suspendeze executarea deciziei.

Contestarea deciziei asupra cazului privind contravenția administrativă

Decizia asupra cazului privind contravenția administrativă poate fi atacată de către persoana față de care a fost luată decizia, precum și de partea vătămată sau de reprezentantul acesteia, depunându-se o plângere la judecătoria de sector, municipală a cărei hotărâre este definitivă.

Plângerea se depune organului (persoanei cu funcții de răspundere) care a pronunțat decizia asupra cazului privind contravenția administrativă. În termen de trei zile, plângerea

primită se trimite, împreună cu dosarul, judecătorei de sector, municipale. Nu se percepe taxa de stat de la persoana care a făcut o plângere împotriva deciziei cu privire la aplicarea sancțiunii administrative.

Care sunt organele abilitate să efectueze ancheta preliminară pe cauzele penale?

Conform articolelor 106-107 ale Codului de procedură penală, ancheta preliminară în cauzele penale se efectuează de către anchetatorii penali ai procuraturii, organelor afacerilor interne, organelor Serviciului de Informații și Securitate, organelor Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției, organelor vamale.

În cauzele ce vizează infracțiunile de corupție, ancheta preliminară se efectuează de către anchetatorii penali ai organelor procuraturii și/sau organelor Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției, în cazul pornirii procesului penal.

Ulterior trebuie să se țină cont de faptul că dacă, în cadrul examinării cazului de contravenție administrativă, organul abilitat (persoana cu funcții de răspundere) va ajunge la concluzia că încălcarea conține elemente de infracțiune, atunci conform articolului 240 din Codul cu privire la contravențiile administrative, organul respectiv transmite materialele procurorului, organului de anchetă preliminară sau de cercetare penală.

Organele specializate în combaterea corupției

Conform articolului 5 din Legea privind combaterea corupției și protecționismului nr. 900 din 27.06.96, sistemul specializat de combatere a corupției și protecționismului include subdiviziunile specializate ale Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției, Serviciului de Informații și Securitate, Procuraturii Generale, Curții de Conturi.

Autoritățile publice abilitate exercită acțiuni de combatere a corupției și protecționismului în limitele competenței lor atribuite de legislația în vigoare.

În cazul în care dvs. vă confrunțați cu cazuri de corupție, urmează să vă adresați la organele specializate de combatere a corupției ale: Centrului de Combatere a Crimelor Economice și Corupției și procuraturii. În funcție de situație, în cazurile de corupție, vă puteți adresa organelor afacerilor interne, Serviciului de Informații și Securitate, precum și asociațiilor de business, organizațiilor neguvernamentale anti-corupție.

Plângerile împotriva actelor organului de cercetare penală, ale anchetatorului penal și procurorului

Conform Codului de procedură penală, plângerile în scris împotriva actelor organului de cercetare penală sau ale anchetatorului penal se adresează procurorului. Plângerile verbale sunt consemnate de către procuror, anchetatorul penal sau persoana care efectuează cercetarea penală, într-un proces-verbal, semnat de cel care depune plângerea și de persoana care o primește.

Persoana care efectuează cercetarea penală și anchetatorul penal sunt obligați, în termen de 24 de ore, să înainteze plângerea împreună cu explicațiile respective procurorului.

Plângerea depusă, până la rezolvare, nu suspendează executarea actului atacat, dacă persoana care efectuează cercetarea penală, anchetatorul penal sau procurorul nu consideră necesar aceasta.

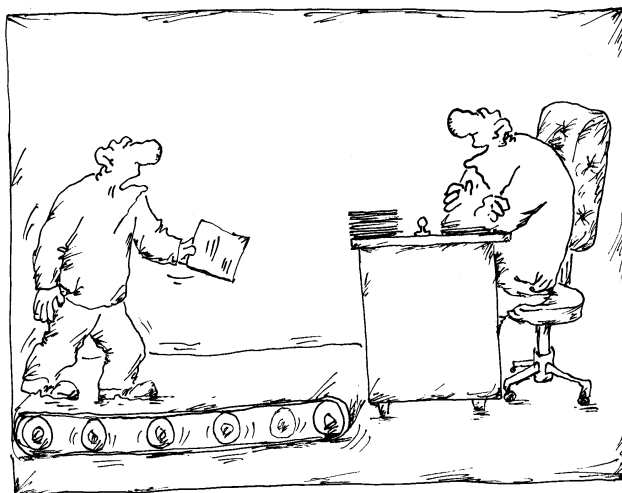
Plângerile împotriva actelor procurorului care efectuează ancheta preliminară sau unele acte de urmărire penală se înaintează procurorului ierarhic superior.

Controlul judiciar al procedurii prejudiciare

Hotărârile și acțiunile organelor de urmărire penală și ale procurorului pot fi contestate potrivit Codului de procedură penală (capitolul XX¹).

Plângerea împotriva hotărârilor și acțiunilor organului de urmărire penală și ale procurorului poate fi înaintată în instanța de judecată de către bănuțit, învinuit, apărător, partea vătămată, partea civilă, partea civilmente responsabilă, precum și de către alte persoane ale căror drepturi și interese legitime au fost încălcate prin hotărârile și acțiunile contestate, dacă asemenea plângere nu a fost satisfăcută de către procuror. Persoanele specificate au dreptul să atace în instanța de judecată refuzul organului de urmărire penală și al procurorului de primire a cererii privind comiterea infracțiunii, de satisfacere a recuzărilor și a demersurilor de intentare a dosarului penal, precum și hotărârile privind suspendarea sau clasarea dosarului penal, alte acțiuni și hotărâri.

Plângerea poate fi înaintată judecătorei din raza de activitate a procuraturii în termen de 10 zile de la data primirii înștiințării vizând respingerea plângerii sau la expirarea

termenului de 10 zile de la data depunerii plângerii la adresa procurorului, dacă acesta nu a dat răspuns.

Ce sunt probele?

Conform Codului cu privire la contravențiile administrative (articolul 238), în cazul unei contravenții administrative, constituie probe orice date concrete, în baza cărora organele abilitate (persoanele cu funcții de răspundere) stabilesc, în modul prevăzut de lege, dacă s-a comis sau nu o contravenție administrativă, vinovăția persoanei respective de comiterea încălcării și alte circumstanțe, ce prezintă importanță pentru justa soluționare a cazului. Aceste date se stabilesc prin procesul-verbal privind contravenția administrativă; explicațiile persoanei trase la răspundere administrativă; depozițiile părții vătămate, ale martorilor; concluzia expertului; corpurile delictive; procesul-verbal cu privire la ridicarea unor lucruri și acte; alte documente.

Articolul 55 al Codului de procedură penală stipulează că sunt probe în procesul penal orice date concrete, pe baza cărora organul de cercetare penală, anchetatorul penal și instanța de judecată constată, în modul prevăzut de lege, dacă s-a săvârșit ori nu o faptă social periculoasă, vinovăția persoanei care a comis această faptă și alte împrejurări, ce prezintă importanță pentru justa soluționare a cauzei. Aceste date se stabilesc prin declarațiile martorilor, părții vătămate, bănuțului și învinuitului, concluziile expertului, corpurile delictive, procesele-verbale privind actele de anchetă judiciară, alte documente.

Probele obținute prin încălcarea prevederilor Codului de procedură penală sau neexamineate în modul convenit în ședința judiciară nu pot constitui temeiul sentinței sau al altor hotărâri judecătorești și documente procesuale.

Erori tipice ale businessmanilor

Practica relațiilor dintre agenții economici și organele de control și de drept a relevat unele probleme care conduc la crearea condițiilor propice corupției și care, desigur, dăunează

activităților economice. Aceste probleme apar drept consecință a erorilor tipice ale agenților economici. Atragem atenția businessmanilor asupra următoarelor momente.

În unele cazuri, desfășurând activități economice, *businessmanii nu cunosc sau nu respectă pe deplin legislația, actele normative în vigoare*. Această stare de lucruri facilitează comiterea diverselor abateri de către agenții economici, abateri care se reflectă prin necorespunderea întocmai a documentelor de activitate vizând businessul desfășurat, mărfurile produse sau serviciile prestate de el, la efectuarea de către agentul economic a altor tipuri de activități pentru care urma a fi autorizat suplimentar, la calcularea incorectă a impozitelor sau depășirea termenelor de achitare etc. Aceste derogări dictează inițierea inevitabilă a controalelor și destabilizarea activităților economice. Urmează ca dvs. să studiați mai adânc actele normative care stipulează activitatea economică, iar în cazurile necesare să consultați specialiștii sau organele specializate de control și de drept, care sunt menite să vă acorde asistența respectivă, în scopul respectării stricte și depline a cerințelor stipulate de lege.

În cazul în care se intenționează efectuarea vreunui control al activității

economice, *businessmanul nu totdeauna verifică documentele și împuternicirile persoanei care intenționează să efectueze controlul*. Se cunoaște că pentru a efectua așa-zisele „controale” ale activității

agentului economic se pot prezenta persoane, care nu sunt abilitate cu drepturile respective, persoane străine sau chiar persoane din mediul criminal ceea ce poate avea urmări imprevizibile. Dvs., stimați businessmani, trebuie să verificați identitatea persoanei ce intenționează să efectueze controlul, dreptul și domeniul în care aceasta este autorizată. În lipsa documentelor și împuternicirilor necesare acestor persoane trebuie să li se refuze efectuarea controlului.

În unele cazuri, businessmanii nu permit persoanelor autorizate de a efectua controlul respectiv ceea ce contrazice legislației în vigoare. Aceasta contribuie la crearea unei situații de conflict între agentul economic și organul de drept sau de control, impunând acestor organe mobilizarea forțelor, ceea ce implicit, poate duce la destabilizarea activității economice a agentului. Atunci când se stabilește că funcționarul public este abilitat cu dreptul de a efectua controlul sau de a verifica aspectele activității economice, dvs. sunteți obligat să-i permiteți efectuarea controlului în limitele prevăzute de legislație.

În cazul în care s-a convenit asupra efectuării controlului, businessmanul nu totdeauna oferă registrul de înregistrări persoanei care urmează să efectueze controlul. Înregistrarea persoanelor care au efectuat controlul reglementează acțiunea altor persoane de a face un control repetat, în același timp prevenind și limitând intențiile ilicite ale persoanelor corupte.

La efectuarea controlului frecvent, businessmanul nu întreprinde măsuri pentru a-și asigura prezența martorilor. De menționat că agentul economic nu este obligat să întreprindă această măsură, însă ținând cont de scopul persoanelor corupte, în cazurile respective la efectuarea controalelor, agenților economici li se recomandă să se asigure cu martori pentru evitarea unei eventuale falsificări la efectuarea controlului, întocmirea procesului-verbal sau pentru a evita posibilele acte de corupție (estorcări de mită, de bunuri).

La întocmirea procesului-verbal de către reprezentantul organului de drept sau de control, businessmanul nu întotdeauna include în procesul-verbal explicațiile sau obiecțiile sale asupra controlului efectuat, conținutului procesului-verbal sau nu expune motivele refuzului său de a semna procesul-verbal. În unele situații, agentul economic se eschivează de la participarea examinării cazului de către organul de control și de drept. Prin aceasta, agentul economic nu ține cont de totalitatea probelor prevăzute de legislație, precum și de faptul că probele indicate (inclusiv procesul-verbal), în unele cazuri, pot să descopere o încălcare comisă, iar în altele – pot să elucideze legalitatea activităților agentului economic și lipsa încălcărilor.

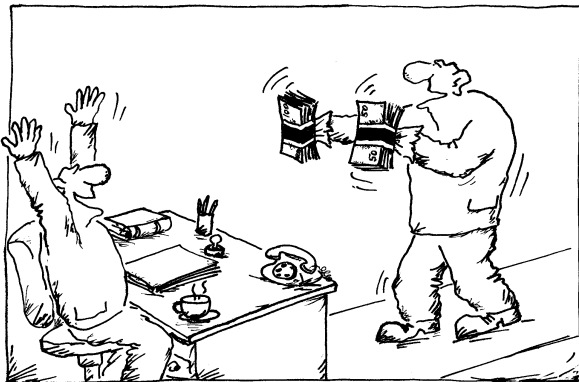
Frecvent businessmanii nu se adresează în instanțele ierarhic superioare și în alte instanțe în cazurile de comportament neetic sau de încălcare a actelor normative de către funcționarul ce efectuează controlul. Aceasta contribuie la agravarea situației și la încurajarea comportamentului ieșit din limitele unei bune conduite a funcționarului, fără ca acesta să fie cunoscut conducătorilor lui sau instanțelor ierarhic superioare. Urmează ca dvs. să depășiți frica față de asemenea funcționari și să comunicați sau să contestați acțiunile lor incorecte.

Din teama că persoanele corupte din organele de control sau de drept, administrațiile publice locale sau centrale pot dăuna activității economice, în cazurile când se ciocnesc cu acte de corupție, frecvent businessmanii nu comunică sau nu cooperează cu organele de drept, inclusiv cu organele specializate de combatere a corupției. Aceasta creează bariere considerabile ce nu permit documentarea eficientă a activităților ilegale ale persoanelor corupte și stoparea activităților lor, ceea ce la rândul său contribuie la limitarea drepturilor și libertăților agentului economic, la o agravare continuă a situației. Lipsa unei colaborări dintre aceștia limitează mult posibilitățile organelor de drept în scopul apărării businessmanilor de acțiunile ilegale ale funcționarilor corupți. Este foarte important ca dvs. să depășiți

această barieră și să cooperați cu organele specializate de combatere a corupției, ținându-se cont de faptul că potrivit Codului penal, persoana care a dat mită (precum și mijlocitorul mituirii sau luării de mită) este absolvită de răspundere penală dacă mita i-a fost extorcată sau dacă persoana s-a autodenunțat, neștiind că organele de cercetare penală, anchetatorul, procurorul sunt la curent cu infracțiunea săvârșită de ea. De asemenea, urmează să țineți cont și de faptul că persoanele care au declarat organelor de drept despre crimele comise, au participat la depistarea, prevenirea, curmarea, cercetarea și descoperirea acestora, martorii, părțile vătămate și reprezentanții lor legali în procesele penale, persoanele bănuite, învinuite, inculpații și reprezentanții lor legali în procesele penale, persoanele condamnate, alte categorii de persoane conform Legii privind protecția de stat a părții vătămate, a martorilor și a altor persoane care acordă ajutor în procesul penal nr.1458-XIII din 28.01.98 beneficiază de protecția de stat.

În multe situații de acțiune ilegală sau de adoptare ilegală a deciziilor pe cazurile administrative sau penale, agentul economic nu contestă în instanța de judecată acțiunile sau deciziile ilegale ale organului de control și de drept. Prin aceasta,

agentul economic permite intrarea în vigoare a unei decizii (hotărâri) ilegale, discreditarea businessmanului și a activității lui, precum și la „încurajarea” funcționarilor

respectivi de a-și continua activitatea ilegală. Consecințele acestora în final sunt ucigătoare pentru sine și ruinoase pentru businessul Dvs. Urmează ca Dvs., stimați antreprenori, să depășiți

toate barierele, să utilizați căile legale prevăzute de legislație și să contestați acțiunile și deciziile ilegale.

Vă mai atenționăm domnilor businessmani că în cazul în care ați fost prejudiciat, inclusiv prin acțiunile ilegale ale organelor de control sau de drept, *legislația în vigoare oferă posibilitatea reparării prejudiciului cauzat*. Repararea prejudiciului cauzat este stipulată de Codul civil (capitolul 42). Modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de cercetare penală și de anchetă preliminară, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești este stipulat de Legea nr.1545-XIII din 25.02.98. Dacă ați fost prejudiciat, dvs. urmează să vă adresați în instanța de judecată pentru repararea prejudiciului. Prin aceasta dvs. nu numai că vă veți repara prejudiciul cauzat, dar, în același timp, veți contribui la înlăturarea din organele menționate a persoanelor corupte sau cu o calificare nesatisfăcătoare, precum și la perfecționarea mecanismului de selectare și numire pe bază de merit a persoanelor în organele de drept și de control.

Considerăm că acceptarea acestor recomandări va contribui la diminuarea nivelului corupției, apărarea drepturilor și intereselor legitime ale businessmanilor, precum și la apropierea intereselor agenților economici și organelor publice.

Unde să Vă adresați?

În cazurile necesare de soluționare a diferitelor probleme care apar pe parcursul activității agenților economici și care țin de prevenirea și contracararea actelor de corupție, businessmanii pot să contacteze organele respective de control și de drept, alte organizații interesate.

Organele de drept și de control, alte organe și organizații interesate - informație de contact.

Organizația, adresa	Telefon, fax, e-mail
Centrul de Combatere a Crimelor Economice și Corupției: Ștefan cel Mare, 198, MD-2004 Anticamera Secretariat Serviciul relații cu publicul	tel. 222364 tel. 243641 tel. 224070
Direcția generală teritorială Chișinău: str. Ștefan cel Mare, 198, MD-2004	tel. 225829
Direcția generală teritorială Bălți: str. Dostoievski, 12, MD-3100	tel. (231) 22511
Direcția generală teritorială Ungheni: str. Națională, 20, MD-3600	tel. (236) 22442
Direcția generală teritorială Edineț: str. Bucovinei, 37, MD-4601	tel. (246) 22838
Direcția generală teritorială Orhei: str. Ciobanu, 10, MD-3500	tel. (235) 25106
Direcția generală teritorială Hâncești: str. 31 august 1989, nr.1, MD-3401	tel. (234) 22080
Direcția generală teritorială Căușeni: str. Mateevici, 9, MD-4300	tel. (243) 21609
Direcția generală teritorială Soroca: str. Stan Poetaș, 10, MD-3000	tel. (230) 23069
Direcția generală teritorială Cahul: str. Șciusev, 9,,b”, MD-3900	tel. (239) 28517
Direcția generală teritorială Comrat: str. Komsomolskaia, 24,,a”, MD-3800	tel. (238) 23978
Serviciul de Informații și Securitate	tel. 234532
Procuratura Generală: str. Mitropolit Bănulescu-Bodoni, 26, MD-2005, Chișinău Procuror General (anticamera) Secția relații cu publicul Cancelaria	tel. 224004, fax 212032 tel. 226305, 225075 tel. 226247
Procuratura anticorupție	tel. 275195; 278368, 278372
Procuratura în transport	tel. 254101, 271564
Procuratura jud. Chișinău	tel. 271135
Procuratura mun. Chișinău	tel. 273057
Procuratura s. Centru mun. Chișinău	tel. 225296
Procuratura s. Ciocana mun. Chișinău	tel. 488420
Procuratura s. Botanica mun. Chișinău	tel. 777835

Transparency International - Moldova

Procuratura s. Buiucani mun. Chișinău	tel. 210436
Procuratura s. Râșcani mun. Chișinău	tel. 323519
Procuratura jud. Bălți	tel. (231) 26493
Procuratura mun. Bălți	tel. (231) 23329
Procuratura jud. Tighina (cu sediul în Căușeni)	tel. (243) 23556
Procuratura mun. Bender	tel. (232) 28817
Procuratura UTA-Găgăuzia	tel. (238) 24782
Procuratura jud. Cahul	tel. (239) 27708
Procuratura Călărași	tel. (244) 22437
Procuratura Ciadâr-Lunga	tel. (261) 23912
Procuratura Fălești	tel. (259) 22490
Procuratura Florești	tel. (250) 21453
Procuratura Ocnia	tel. (271) 21495
Procuratura Șoldănești	tel. (272) 22290
Procuratura Taraclia	tel. (274) 23990
Procuratura Telenești	tel. (258) 24592
Procuratura Anenii-Noi (Cod - 265), Basarabeasca (267), Briceni (247), Cantemir (273), Căinari (277), Căușeni (243), Cimișlia (241), Comrat (238), Criuleni (248), Dondușeni (251), Drochia (252), Edineț (246), Glodeni (249), Hâncești (234), Ialoveni (268), Leova (263), Nisporeni (264), Orhei (235), Râșcani (256), Rezina (254), Sângerei (262), Soroca (230), Strășeni (237), Ștefan-Vodă (242), Ungheni (236), Vulcănești (253).	tel. 22990
Ministerul Afacerilor Interne Unitatea de gardă Direcția securitate internă:	tel. 221201; 255650 tel. 255346, 255778, 224547; fax 222723 tel. 255355, 255186, 255854, 222470
Departamentul Situații Excepționale Direcția Pompieri și Salvatori (anticamera)	tel. 225440, fax 738501 tel. 227574 tel/fax 227340
Ministerul Transporturilor și Comunicațiilor	tel. 221001, 251117, 251118, 251182; fax 546564
Inspectoratul Transportului de Mărfuri și Călători	tel/fax 534954 tel. 551500, fax 527458
Inspectoratul de Stat al Comunicațiilor	tel. 733941

Micul business și corupția

Curtea de Conturi	tel/fax 233020 232579, 233669 cdc@moldova.md
Departamentul Standardizare și Metrologie	tel. 748588, fax 750581
Agenția Națională pentru Supraveghere Tehnică a Departamentului Standardizare și Metrologie	tel. 247946, 247732 fax 247734
Institutul Național de Standardizare și Metrologie	tel. 748542, fax 750581
Ministerul Finanțelor	tel. 233575, 227362, 243726 , fax 240055
Vistieria de Stat	tel. 228777, fax 228770
Camera de Stat pentru Supravegherea Marcării	tel. 242254
Inspectoratul Fiscal Principal de Stat	tel/fax 220693
Inspectoratul Fiscal de Stat a mun. Chișinău	tel. 226180
Departamentul Control Financiar și Revizie de pe lângă Ministerul Finanțelor	tel. 450623 fax 450624
Casa Națională de Asigurări Sociale	tel. 725797
Ministerul Sănătății	tel. 729907, 729590, 721010
Serviciul Sanitaro-epidemiologic de Stat	tel. 729983, 729869, 729647, 729652, 735822
Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare	tel. 233427, 233536
Departamentul Medicină Veterinară cu inspectoratul veterinar de stat	tel. 210159, 210158, 232358
Inspectoratul de Stat pentru Selecție și Reproducție în Zootehnie	tel/fax 438304
Inspectoratul de Stat pentru Seminte	tel/fax 210267
Inspectoratul de Stat Republican pentru Protecția Plantelor	tel. 584215, 584217, 584218; tel/fax 584216 srpp@mail.md
Ministerul Ecologiei, Construcțiilor și Dezvoltării Teritoriului	tel. 221667, 228608 fax 220748
Inspecția de Stat în Construcții	tel. 238024, 227721 fax 226562
Inspectoratul Ecologic de Stat	tel. 226941
Agenția de Stat pentru Silvicultură „Moldsilva”	tel. 272306, 277345
Departamentul Statistic și Sociologie	tel. 733774, 728877 cancelaria@statistica.md
Departamentul Vamal	tel/fax 273061, tel. 549460, 272105, 549486
Ministerul Energeticii	tel. 212120, 241272

Transparency International - Moldova

Agencia Națională pentru Reglementare în Energetică	tel. 541384, fax 224698 anre@moldpac.md
Comisia Națională a Valorilor Mobiliare	tel. 227695, fax 223088 cnvm@cni.md
Ministerul Justiției Cancelaria	tel. 234795, fax 234797 tel. 234774
Departamentul Tehnologii Informaționale	tel. 228098
Camera Înregistrării de Stat a Departamentului Tehnologii Informaționale	tel. 277318, fax 277344 cis_rm@moldtelecom.md
Serviciul de Stat de Arhivă	tel. 729793 tel/fax 735836
Judecătoria Economică de Circumscripție Chișinău	tel. 275515
Judecătoria Economică a Republicii Moldova	tel/fax 277312 tel. 277509, 275133, 277285
Curtea de Apel Cancelaria (cauze civile) Cancelaria (contencios administrativ) Cancelaria (cauze penale)	tel. 212089; fax 221215 tel. 222250 tel. 228731 tel. 227725
Curtea Supremă de Justiție Cancelaria	tel. 221547 tel. 224327
Consiliul Superior al Magistraturii	tel. 223076, 223079 fax 221547
Centrul pentru Drepturile Omului	tel. 234800; 222224 cpdom@moldova.md
Comitetul Helsinki pentru Drepturile Omului în Moldova	tel. 222618; 222844 chdom@moldnet.md
BIZPRO – Proiect USAID de susținere a businessului mic și mijlociu Liniile fierbinți: Chișinău (Asociația Micului Business) Bălți (Camera de Comerț și Industrie) Cahul (Asociația Antreprenorilor „Real XXI”) Edineț (Direcția Economie și Reforme) Lăpușna (Business Incubatorul „ProAgroindPrivat”) Orhei (Asociația „AsproAgro”) Tighina (Direcția Economie și Reforme”)	tel. 755536 tel. 220613 tel. (231) 27035 tel. (239) 25674 tel. (246) 23840 tel. (234) 23840 tel. (235) 23986 tel. (243) 21629
Asociația femeilor de afaceri, Bălți	tel. (231) 22067, 22069, 29113950 puga@moldova.cc
Centrul Inițiativelor Private, Bălți	tel/fax (231) 25178 lilias@balti.iatp.md

Asociația antreprenorilor „Real-XXI”, Cahul	tel/fax (239) 25674 tel. 26453, 29119360 cahul2001@yahoo.com
Asociația Femeilor de Afaceri “Femida”, Cahul	tel. (239) 20984, 22048, 29230181, fax 28401 afafemida@yahoo.com
Uniunea Meșterilor Populari din Moldova	tel/fax 220597 tel. 227363, 29103697 umpm@meganet.md
Asociația Micului Business din Republica Moldova	tel. 220613, 29104979 tel/fax 226391 ambsuper@yahoo.com
Asociația Națională a Tinerilor Manageri	tel/fax 240152 tel. 29437032 antim@mail.md
Centrul Internațional de promovare a femeilor in business, “ICAWB”	tel. 210702, fax 210609 icawb@moldova.cc
Asociația Micului Business din Cimișlia	tel. (241)24949, 29173567 tel/fax 23077
Asociația Micului Business, Ungheni	tel. (236) 22903, 34228, 29162858
Transparency International – Moldova	tel/fax 210595 office@transparency.md

Micul business trebuie susținut și dezvoltat

În iunie 2002 a fost aprobat cel de-al treilea Program de susținere a micului business pentru anii 2002-2005 cu următoarele compartimente:

- Crearea mediului de afaceri favorabil pentru dezvoltarea micului business în Republica Moldova;
- Susținerea investițională a întreprinderilor micului business prin intermediul tehnologiilor financiare progresive;
- Perfecționarea și dezvoltarea infrastructurii de susținere a micului business;
- Pregătirea și reprofilarea cadrelor pentru întreprinderile mici;
- Dezvoltarea meșteșugurilor populare și cultivarea spiritului de întreprinzător la meșteșugari;

- Integrarea sistemului proprietății intelectuale în dezvoltarea întreprinderilor micului business.

Programul menționat prevede crearea în cadrul Ministerului Economiei a Departamentului de dezvoltare a IMM. Faptul că în cadrul Ministerului Economiei va fi creat un departament ce se va ocupa nemijlocit de IMM este îmbucurător, dar nu și un lucru foarte esențial, deoarece un asemenea Departament a fost creat încă în 1997, ca mai apoi să fie transformat în Direcție principală de susținere și dezvoltare a MB în 1999 și din nou intenția de a fi reorganizat în Departament în 2002.

Măsurile din Programul menționat ca de obicei nu au suport financiar și prin urmare realizarea lor în practică este problematică. Sectorul privat practic nu sesizează schimbări esențiale în starea de lucruri. Legea bugetului pentru anul 2003, nu prevede surse financiare pentru susținerea micului business și a măsurilor aprobate de guvern în acest domeniu. Plus la aceasta lipsește mecanismul și instrumentele de monitorizare a acestor măsuri, inclusiv și a măsurilor prevăzute în programul nominalizat. Nu există încă un dialog continuu între instituțiile guvernamentale și mediul de afaceri. Prin urmare, la acest capitol mai mult se declară decât se iau măsuri concrete și realizarea intențiilor bune rămâne în continuare sub semn de întrebare.

Actualmente, este cert faptul că dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova nu poate fi concepută și realizată în absența unei politici, a unei strategii și a unui program național privind dezvoltarea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii, promovarea calității în toate domeniile vieții social-economice. Însă este evident și faptul că, dacă nu se vor lua măsuri reale în combaterea corupției, bunele intenții de susținere a antreprenoriatului în Republica Moldova vor rămâne doar pe hârtie.